

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยเรื่อง "กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆาตกรรม" ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีต่างๆ มาอธิบายพฤติกรรมดังกล่าว รวมถึงการทบทวนงานวิจัยต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. แนวคิดอัตลักษณ์ (The Concept of Identity)
2. แนวคิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (The Concept of Socialization)
3. แนวคิดอาชญาวิทยาแบบปฏิฐานนิยม (Positivism School)
4. แนวคิดชายเป็นใหญ่ (Patriarchy)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดอัตลักษณ์ (The Concept Of Identity)

อัตลักษณ์ มีความหมาย ดังต่อไปนี้ (ติน ประยูรพุทธธิ)

1. คุณภาพ ลักษณะการ คุณสมบัติหรือลักษณะซึ่งแสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญของบุคคลหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. ในด้านที่เป็นคุณสมบัติทางศีลธรรม หมายถึง การจัดระเบียบลักษณะทัศนคติและนิสัยให้เป็นไปตามมาตรฐานความประพฤติที่มุ่งประสงค์
3. ระบบชีวิตของบุคคลหนึ่งซึ่งประกอบด้วยเหตุจูงใจ ทัศนคติ นิสัย อารมณ์สะท้อนใจ อุดมคติและคุณค่าอันเป็นตัวกำหนดให้บุคคลเลือกทางปฏิบัติในสถานการณ์หนึ่งๆ

จากความหมายของ "อัตลักษณ์" ข้างต้น สามารถสรุปใจความสำคัญได้ ดังนี้

ในแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ของ Erving Goffman (1963) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาในสายปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่ได้จำแนกแยกแยะความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม เขานิยาม ความรู้สึกที่ปัจเจกมีต่อตนเองว่า "ego identity" ตามทฤษฎีของ Erikson ส่วนภาพของปัจเจกในสายตาผู้อื่น เรียก personal identity

อัตลักษณ์ทางสังคมในความหมายของ Goffman จึงมี 2 ส่วน ได้แก่ มาตรฐานอัตลักษณ์ที่ทางสังคมที่ถูกเรียกร้องจากปัจเจกบุคคล (Virtual identity) และมาตรฐานอัตลักษณ์ทางสังคมที่เป็นจริงของคนคนนั้น (Actual identity) (อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546:27)

นอกจากนี้ นักสังคมวิทยาท่านนี้ได้เสนอแนวคิดที่ว่า คนเราสามารถคิดสร้างสรรค์และตระหนักในตัวเองได้หรือเรียกว่า "Dramaturgical Analogy" Goffman เปรียบเทียบชีวิตจริงกับการเล่นละครว่า มนุษย์ทุกคนมีหลายบทบาท เวลาอยู่ในที่สาธารณะก็จะใส่หลายหน้ากากและก็จะเปลี่ยนบทบาทหลายอัตลักษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราต้องการจากการปฏิสัมพันธ์นั้น Goffman เรียกกระบวนการนี้ว่า "การจัดการความประทับใจ" (Impression Management)

Stuart Hall (1996) มองว่า อัตลักษณ์เคลื่อนที่ เลื่อนไหลและเป็นพลวัต มี "กระบวนการกลายเป็น" (process of becoming) (อ้างถึงใน ปิยรัตน์ ปันลี, 2545:13)

Douglas Kellner (1993) สรุปแนวคิดของอัตลักษณ์หลังสมัยใหม่ว่า มีลักษณะเร่งเวลา (accelerate) ยืดได้ (extended) ไม่เสถียร (unstable) ไม่รวมตัว (disintegrated) เปราะบาง (fragile) ตื้น (superficial) และลวงตา (illusory) (อ้างถึงใน ปิยรัตน์ ปันลี, 2545:13)

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546) ได้กล่าวถึง "อัตลักษณ์" ในมุมมองของศาสตร์ต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยารวมถึงมุมมองของอัตลักษณ์ในยุคหลังสมัยใหม่ไว้ ดังนี้

อัตลักษณ์ในมุมมองของปรัชญา

Rene Descarte ได้เสนอว่า การที่จะหาความรู้ที่เป็นแก่นแกนหรือความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องดึงสิ่งนั้นออกจากสิ่งแวดล้อมที่มันอยู่และศึกษาถึงตัวความรู้นั้นอย่างเดี่ยวๆ ซึ่งการศึกษามนุษย์ก็เหมือนกัน ต้องตัดตนเองออกจากโลกภายนอกแล้วจะเข้าใจแก่นแท้ของตนเอง (อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546:9)

Immanuel Kant ได้เสนอภาพมนุษย์ที่สมบูรณ์ว่า เกิดจากความปรารถนาที่จะเชื่อมประจักษ์นิยม (Empiricism) เข้ากับเหตุผลนิยม (Rationalism) กล่าวคือ ความรู้จาก ประสบการณ์จะอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย แต่สิ่งที่เรียกว่า "synthetic priori" จะกลายเป็นตัวที่จะเชื่อมข้อมูลที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจายเหล่านั้นทั้งด้านกรอบของมิติเวลาสถานที่หรือการเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งต่างๆ

นอกจากนี้ Kant ได้แยกโลกเป็น 2 โลก คือ โลกแห่งประสาทสัมผัส เป็นพื้นที่ของวิทยาศาสตร์ (Phenomena) และโลกของสิ่งที่มีอยู่โดยตัวของมันเอง (Noumena) ซึ่งโลกประการหลังนี้เปรียบเสมือนตัวตนซึ่งไม่อาจเข้าถึงได้โดยประสาทสัมผัสแต่ต้องเข้าถึงด้วยพลังแห่งเหตุผล (อ้างถึงใน อภิปัญญา เพื่อพิสูจน์, 2546:10)

Hegel กลับมองตรงกันข้ามกับ Descartes โดยมองว่าการที่เราจะศึกษาตัวเองได้อย่างสมบูรณ์นั้น ต้องมีเงื่อนไขของโลกภายนอกด้วย เช่น เรื่องของนายกับทาส ที่ดูเหมือนว่านายจะอยู่เหนือทาสคอยควบคุมทาส เหมือนจะมีความเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว นายคิดว่าตนเองอยู่ได้เพราะมีทาสช่วยทำงาน ฝ่ายทาสก็คิดว่าตนเองอยู่ได้เพราะมีนายจ้างช่วยค้ำจุน ซึ่งส่งผลให้เกิดความคิดที่ว่า ตนเองจะสมบูรณ์ได้ก็ต้องมีอีกฝ่ายหนึ่งเกื้อกูลกัน (อ้างถึงใน อภิปัญญา เพื่อพิสูจน์, 2546:11)

Friedrich Nietzsche ปฏิเสธแนวคิดที่ยกให้ เหตุผล เป็นแก่นแกนของธรรมชาติมนุษย์ มองว่าพลังที่ตรงข้ามเหตุผลต่างหากที่เป็นธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ มนุษย์ต้องเผชิญกับความยุ่งเหยิงของโลกและจักรวาล ทำให้มนุษย์ต้องหากลไกบางอย่างมาจัดการกับความยุ่งเหยิงนั้นๆ และมนุษย์ก็ได้สร้างตัวเหตุผลขึ้นมาเหมือนเป็นเกราะจัดการกับสภาวะเหล่านั้น ซึ่ง Nietzsche มองว่าสภาพที่ยุ่งเหยิงเช่นนี้เป็น "ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์" สรุปแล้ว Nietzsche ต้องการที่จะวิพากษ์ภาพของมนุษย์ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผล เพราะ มนุษย์ในอุดมคติของเขานั้น ต้องประกอบไปด้วย อารมณ์ ความรู้สึกและรู้ถึงพลังในการสร้างสรรค์ตนเอง ไม่ใช่มนุษย์ที่ดีแต่ใช้เหตุผล (อ้างถึงใน อภิปัญญา เพื่อพิสูจน์, 2546:13)

อัตลักษณ์ในมุมมองของจิตวิทยา

Sigmund Freud (1969) ได้เสนอแนวคิดของการเกิดอัตลักษณ์ปัจเจก โดยวางพื้นฐานอยู่บนเรื่อง "เพศ" โดย Freud ได้ให้แนวคิดไว้ว่าอัตลักษณ์ทางเพศเกิดจากโครงสร้างทางจิตวิทยา มี 2 กลไกที่สำคัญ คือ ปมโอดิปุส (Oedipus complex) และความกลัวการถูกตอน (fear of castration) เด็กเล็กๆ จะมองแม่เป็นวัตถุแห่งความรักและความปรารถนา แต่เมื่อเติบโตขึ้น เด็กถูกห้ามเล่นกับอวัยวะเพศตนเอง เลยจำเป็นต้องถอยห่างออกจากแม่ เนื่องจากกลัวว่าจะถูกตัดอวัยวะเพศทิ้ง เด็กจึงหันเหไปทางพ่อแทนและมองว่าอวัยวะเพศของพ่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ สามารถแสดงออกถึงอำนาจได้ ฝ่ายเด็กหญิงก็จะพาลโกรธแม่และกล่าวหาแม่ของตนเองว่าไม่สามารถให้สัญลักษณ์ความมีอำนาจแก่พวกเธอได้ ทำให้เด็กหญิงเหล่านี้พยายามพัฒนาปมอิจจาอวัยวะเพศชายขึ้นในหลาย ๆ แนวทาง เช่น การเลียนแบบบุคลิกของผู้ชาย การปรารถนาพ่อแทนที่แม่ แต่เมื่อความปรารถนานั้นไม่ประสบผลสำเร็จ ก็อาจจะไฝฝืนการมีบุตรชายแทน เป็นต้น (อ้างถึงใน อภิปัญญา เพื่อพิสูจน์, 2546:15)

นอกจากนี้ Freud ยังได้ให้แนวคิดการก่อรูปของอัตลักษณ์และบุคลิกภาพ โดยอยู่ภายใต้โครงสร้าง 3 ระดับของจิตใจ ได้แก่

- Id เป็นฐานที่มาของพลังงานทั้งหมด เป็นพลังงานดิบ ไม่อ้างอิงเหตุผล ยังไม่มีการจัดระเบียบ และอยู่ในส่วนของจิตไร้สำนึก
- Ego เป็นส่วนที่ทำงานภายใต้กฎของความเป็นจริง มีหน้าที่ที่ตอบสนองความต้องการของ Id และขัดแย้ง Id มีเป้าหมายในการควบคุมความสมดุลทางกายภาพและจิตใจ
- Superego เป็นพลังของค่านิยมและศีลธรรมจากสังคม ซึ่งอยู่ในกระบวนการขัดเกลา ผ่านกลไกการให้รางวัลและการลงโทษ

สรุป ในแนวคิดของ Freud นั้นมี Ego เป็นตัวกลางในการประสานแรงกดดันจากทั้ง Id และ Superego โดยอัตลักษณ์ในแนวคิดนี้จึงไม่มีเอกภาพ (อ้างถึงใน อภิปัญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546:15)

Erik Fromm (1955) กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการ 5 ประการด้วยกัน คือ

- ความต้องการมีสัมพันธภาพ (need for relatedness)
- ความต้องการสังสรรค์ (need for transcendence)
- ความต้องการมีสังกัด (need for rootedness)
- ความต้องการมีอัตลักษณ์แห่งตน (need for identity)
- ความต้องการมีหลักยึดเหนี่ยว (need for frame of orientation)

ความต้องการมีสัมพันธภาพเกิดขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความต้องการอิสระของมนุษย์เอง ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกอ้างว้างขึ้น ยิ่งสังคมเปลี่ยนมนุษย์ยิ่งเกิดความรู้สึกอ้างว้างมากขึ้น วิธีการลดความอ้างว้าง คือ การมีสัมพันธภาพต่อกันและกัน ไม่ใช่ชีวิตคนเดียวตลอดเวลา มีการติดต่อขอรับความช่วยเหลือหรือให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่นบ้าง ดังนั้น การติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ สิ่งที่สำคัญต่อจิตใจของมนุษย์เท่ากับความเป็นของปัจจัย 4 ที่มีต่อร่างกาย

Abraham Maslow (1970) คิดว่ามนุษย์กระทำพฤติกรรมเพราะมีแรงจูงใจ โดยแรงจูงใจของมนุษย์มีทั้งหมด 5 ลำดับ ดังต่อไปนี้

- แรงจูงใจลำดับที่ 1 คือ ความต้องการทางสรีรวิทยา (The physical needs) คือความต้องการทางด้านร่างกายในปัจจุบันพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการอาหาร ต้องการที่อยู่อาศัย ต้องการเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น
- แรงจูงใจลำดับที่ 2 คือ ความต้องการทางความมั่นคงปลอดภัย (The safety needs) เป็นความต้องการรักษาชีวิตทรัพย์สินของตนเองให้มีความปลอดภัย
- แรงจูงใจลำดับที่ 3 คือความต้องการเป็นเจ้าของ ต้องการที่จะได้รับรักและรักผู้อื่น (The belongingness and love needs) คือ ความต้องการให้ผู้อื่นมาเอื้ออาทรแสดงความห่วงใยในตนและขณะเดียวกันก็ต้องการดูแลช่วยเหลือผู้อื่นด้วยเช่นกัน
- แรงจูงใจลำดับที่ 4 คือ ความต้องการมีศักดิ์ศรีจากตนเองและผู้อื่น (The esteem needs) เป็นความต้องการที่จะรักษาในเกียรติยศ ทั้งที่ตนเองแสวงหามาเองและทั้งที่บุคคลอื่นเชิดชู
- แรงจูงใจลำดับที่ 5 คือ ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (The need for self – actualization) เป็นความต้องการที่รู้ถึงความสามารถของตนและใช้ความสามารถที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

Erik Erikson (1968) เป็นเจ้าของแนวคิด Ego Theory มองว่าการก่อตัวของอัตลักษณ์ เป็นกระบวนการตลอดทั้งชีวิต เน้น Ego มากกว่าจิตใต้สำนึก เชื่อว่ามนุษย์มีขั้นตอนการพัฒนาอัตลักษณ์ทั้งหมด 8 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นแรก คือขั้นที่เป็นช่วงเด็กทารก ขั้นที่สอง เป็นช่วงที่เด็กอยู่ในวัย 2-4 ขวบ ช่วงที่สาม คือช่วงที่เกิดวิกฤตระหว่างความสามารถที่จะริเริ่มและเกิดความรู้สึกผิด ขั้นที่ 4 คือ ขั้นของความขัดแย้งระหว่างความขยันขันแข็งและความรู้สึกด้อย ขั้นที่ 5 เป็นช่วงที่สำคัญที่สุด โดยเป็นช่วงของวัยรุ่น เป็นช่วงวิกฤติระหว่างการมีอัตลักษณ์ที่ลงตัวกับอัตลักษณ์ที่สับสน วัยรุ่นอาจมีอัตลักษณ์ที่ลงตัวหรือสับสนในบทบาททางสังคมได้ เพราะฉะนั้น วัยรุ่นต้องหากลไกในการบูรณาการบทบาทที่หลากหลายทางสังคมให้ได้ ไม่เช่นนั้นอาจเกิดภาวะ "วิกฤตของอัตลักษณ์" หรือ identity crisis ได้ ซึ่งเป็นผลจากการที่ค้นหาตนเองไม่เจอ ทำให้ไม่มั่นใจในตนเอง ไม่รู้จักการวางตัวในสังคมและกับผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้วัยรุ่นมี 2 ทางเลือก คือ โดดเดี่ยวตนเองหรือเลือกที่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ขั้นที่ 5 คือ ขั้นที่เกิดทางเลือกระหว่างบุคลิกภาพที่สามารถพัฒนาความสามารถของตนและไม่รู้จักวางตนในความสัมพันธ์กับผู้อื่นกับบุคลิกภาพที่ชอบโดดเดี่ยวตนเอง ต่อมา คือ ขั้นที่ 7 เป็นช่วงอายุของการมีครอบครัว ซึ่งผู้ที่ล้มเหลวจากการปรับตัวในช่วงนี้จะรู้สึกว่าชีวิตไร้คุณค่าและความหมาย ต่อมาคือขั้นที่ 8 หรือขั้นสุดท้าย ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอัตลักษณ์ที่มีดุลยภาพจะมีบุคลิกที่มีบูรณาการ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับอดีตของตนส่วนผู้ที่หาอัตลักษณ์ตนเอง

ไม่พบหรือมีอัตลักษณ์ที่แตกสลายก็จะรู้สึกในชีวิตคือความสิ้นหวัง (อ้างถึงใน อภิญา เพ็ญฟู สกฐ,2546:17)

Gordon Allport สนใจที่จะศึกษา traits หรือลักษณะโดดเด่นบางประการของมนุษย์ที่ถูกดึงออกมาจัดให้เป็นลักษณะเฉพาะตัวและเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของบุคลิกภาพในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ต่างกัน กล่าวคือ แม้จะมีตัวเร้าที่ต่างกันแต่ trait จะเป็นตัวสร้างการตอบสนองสิ่งเร้าในทิศทางเดียวกัน Allport แบ่งลักษณะ trait ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- neuroticism จะเป็นพวกที่อารมณ์แปรปรวน มักมีความกังวลอยู่เสมอ
- extrovert ชอบเข้าสังคม ชอบแสดงความเป็นตัวของตัวเอง
- agreeableness เป็นพวกที่ตรงไปตรงมา อ่อนน้อมถ่อมตัว
- conscientiousness มีความสามารถในการแข่งขันสูง รับผิดชอบ
- openness เป็นพวกที่อยากรู้อยากเห็นในเชิงปัญญา ไน้มุ่งไปทางศิลปะ

นอกจากนี้ Allport ยังได้ให้แนวคิดไว้ว่า ในความเป็นจริงนั้น มนุษย์เราจะมีหลายลักษณะที่ผสมผสานกันอยู่ แต่จะมีเพียงลักษณะเดียวเท่านั้นที่โดดเด่นออกมา (อ้างถึงใน อภิญา เพ็ญฟู สกฐ,2546:19)

อัตลักษณ์ในมุมมองของสังคมวิทยา

Comte และ Durkheim ได้ปฏิเสธแนวคิดที่ว่าพฤติกรรมมนุษย์สามารถศึกษาได้ในบริบทของปัจเจกแต่ต้องศึกษาในฐานะที่เป็นพฤติกรรมร่วม (collective behavior) หรือ ปรากฏการณ์ร่วมทางสังคมเท่านั้น เนื่องจาก สังคมมีแรงยึดเหนี่ยวที่เป็นธรรมชาติและมีจิตวิญญาณร่วม (collective conscience) นอกจากนี้ Durkheim ยังได้กล่าวถึงรูปแบบของจิตวิญญาณที่แตกต่างกันไปในแต่ละสมัย โดยในสมัยโบราณ จิตวิญญาณร่วมมักอยู่ในรูปของจิตสำนึกทางศาสนา แต่ในสังคมตะวันตกสมัยใหม่พิธีกรรมกลับเข้ามามีบทบาทมากขึ้นและเปรียบพิธีกรรมเป็นภาษาสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายผ่านการปลุกเร้าอารมณ์ร่วมกัน (อ้างถึงใน อภิญา เพ็ญฟู สกฐ,2546:21)

Karl Marx เป็นนักสังคมวิทยา ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างมากกว่าปัจเจก แต่ Marx จะมุ่งเน้นไปที่โครงสร้างสังคมของกระบวนการผลิต กล่าวคือ Marx มองว่า ชนชั้น (class) คือ สิ่งที่กำหนดอัตลักษณ์ปัจเจกและเป็นตัวเชื่อมปัจเจกเข้ากับโครงสร้าง (อ้างถึงใน อภิญา เพ็ญฟู สกฐ,2546:23)

George Simmel เสนอแนวคิดที่ว่าสังคมไม่ได้เป็นอิสระจากปัจเจก การรวมกลุ่มเกิดขึ้นในปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก ความเหมือนกันทำให้คนมารวมกัน แต่การรวมกลุ่มกันทำให้ปัจเจกไม่สามารถแสดงคุณภาพสูงสุดออกมาได้ (อ้างถึงใน อภิญา เพ็องฟูสกุล,2546:25)

Max Weber นิยามสังคมวิทยาว่าเป็นศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์จากมุมมอง และความเข้าใจของผู้กระทำ เขาสร้างตัวแบบของบุคลิกภาพ (personality types) ทางศาสนา โดยรวมถึงศึกษาอิทธิพลของบุคลิกภาพเหล่านั้นว่า กำหนดทิศทางของพฤติกรรมทางโลกอย่างไร (อ้างถึงใน อภิญา เพ็องฟูสกุล ,2546:24)

Charles Cooley เชื่อว่าสังคม และปัจเจกบุคคลเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ สังคมเกิดจากการผสมผสานของตัวตนเชิงจิต (mental selves) ของคนหลาย ๆ คน ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเองพัฒนาขึ้นมาจากปฏิริยาของเราต่อความเห็นของผู้อื่นเกี่ยวกับตัวเรา เรียกว่า "ตัวตน" เกิดจากกระบวนการ "ตัวตนในกระจกเงา" (The looking glass self) ประกอบด้วยภาพลักษณ์ของเรา ที่เรามีต่อตนเอง และจินตนาการเกี่ยวกับการตัดสินของผู้อื่นต่อภาพลักษณ์นั้น (อ้างถึงใน อภิญา เพ็องฟูสกุล,2546:25)

George Herbert Mead เห็นว่า กลไกสำคัญของการสร้างตัวตน คือ การเรียนรู้ที่จะสวมบทบาท (Role-taking) ของผู้อื่น และภาษา คือช่องทางถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ และกฎเกณฑ์ร่วมของสังคม ในวัยเด็กการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการเลียนแบบบทบาทของผู้ใหญ่ ซึ่งไม่เป็นเพียงความสามารถสวมบทบาทของคนอื่นใกล้ตัวได้เท่านั้น แต่ยังสามารถหลอมเอาทัศนคติของบุคคลอื่นทั่วไป (Generalized other) ได้ด้วย (อ้างถึงใน อภิญา เพ็องฟูสกุล,2546:26)

อัตลักษณ์ในมุมมองของมานุษยวิทยา

ในช่วงปลายศตวรรษที่19 เป็นช่วงที่ทฤษฎีวิวัฒนาการเฟื่องฟู โดยมองเหตุผลว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่ง James Frazer ได้ทำการศึกษาเรื่องไสยศาสตร์และมองว่าการที่เผ่าต่างๆ ใช้ไสยศาสตร์เหล่านี้ เป็นการใช้เหตุผลในทางที่ผิด สมควรที่จะใช้ในทางวิทยาศาสตร์มากกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอคติทางชาติพันธุ์ (ethnocentrism) โดยจัดให้ชาวยุโรปอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาที่สูงสุด มองว่าไสยศาสตร์เป็นปฏิปักษ์กับวิทยาศาสตร์

Abram Kardiner นักคิดสายวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (cultural relativism) ได้นำแนวคิดจิตวิเคราะห์ของ Sigmund Freud มาใช้แต่ได้เพิ่มความสำคัญให้กับบริบทที่แตกต่างของแต่ละวัฒนธรรม ซึ่ง Freud ได้มองข้ามไป นอกจากนี้ Kardiner ยังได้เสนอแนวคิดว่าบุคลิกภาพร่วมของสังคมหนึ่งๆเป็นผลจากลักษณะและวิธีการเลี้ยงดูเด็กในวัฒนธรรมนั้นๆ (อ้างถึงใน อภิปัญญา เพื่อพหุสกุล,2546:31)

Clifford Geertz มองว่าอัตลักษณ์เป็นคุณสมบัติที่สร้างขึ้นมาจากเหตุการณ์เฉพาะหน้า ความสัมพันธ์ของคนเป็นตัวกำหนดค่าที่เลือกใช้ เช่น คนๆหนึ่งต้องการที่จะแนะนำตัวกับคนต่างถิ่น ก็ต้องเลือกใช้คำทักทายของตนเอง แต่ถ้าหากแนะนำตัวเองกับคนต่างอาชีพ คำที่ใช้ก็จะเป็นคำที่บ่งบอกถึงอาชีพตนเอง ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (อ้างถึงใน อภิปัญญา เพื่อพหุสกุล,2546:32)

จากมุมมองของนักมานุษยวิทยาที่ให้ความสำคัญต่อลักษณะสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมนั้น ทำให้นักมานุษยวิทยาที่มีความละเอียดอ่อนในการนิยามอัตลักษณ์ของบุคคล รวมทั้งเป็นการทำลายภาพอัตลักษณ์ของทางตะวันตกด้วย

อัตลักษณ์ในแนวคิดหลังสมัยใหม่

ในยุคหลังสมัยใหม่นี้ ได้มีนักคิดหลายท่านที่แสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึง 3 ท่าน คือ Jacques Derrida , Michael Foucault และ Steward Hall

1. Jacques Derrida ได้ศึกษาผลงานของ Edmund Husserl ซึ่งได้ให้แนวคิดไว้ว่าจิตสำนึกของปัจเจก ไม่ใช่จิตสำนึกของแต่ละคน Husserl พยายามค้นหาหลักสากลให้ปัจเจกภาพ โดยต่อมาได้มีแนวคิด transcendental ego หรือตัวเชื่อมร้อยต่อข้อมูลที่กระจัดกระจายให้อยู่ในรูปของเอกภาพ ego ตัวนี้เป็นที่มาและบ่อเกิดของประสบการณ์มาก่อนฐานรากและภาษา สัญลักษณ์ในภาษาต่างๆจะไม่มี ความหมาย หาก ego ไม่ได้ให้ความหมายไว้ นอกจากนี้ Husserl ยังได้ให้แนวคิดว่า ในการที่จะรับรู้ความเป็นตัวฉันนั้นให้มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ณ เวลาปัจจุบัน ไม่จำเป็นที่จะต้องอ้างอิงถึงสิ่งอื่น แต่ต่อมา เขาได้ยอมรับในงานศึกษาของเขาว่า การที่จะรับรู้ตัวเองได้อย่างสมบูรณ์นั้น ต้องศึกษาให้ครอบคลุมถึงอดีต และ อนาคต ไม่สามารถพิจารณาแยกองค์ประกอบได้ (อ้างถึงใน อภิปัญญา เพื่อพหุสกุล,2546:46)

2. Michael Foucault เป็นนักคิดอีกท่านหนึ่งที่รื้อถอนมโนทัศน์ เรื่อง อำนาจ โดยมองว่าความเป็นปัจเจกเป็นผลของวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม มองว่าสังคมใช้อำนาจในการกำหนดนิยามและวาทกรรม ซึ่งหมายถึงการตีความพฤติกรรมขึ้นมา เช่น คนบ้า คนรักร่วมเพศ ล้วนแล้วแต่เป็นการที่สังคมจัดตำแหน่งแห่งที่ให้กับบุคคลเหล่านี้ Foucault ได้ยกตัวอย่างของการสารภาพบาปของชาวคริสเตียน ซึ่งผู้กระทำการผิดถูกจัดวางในกรอบของวาทกรรมที่สังคมนั้นๆ ได้สร้างขึ้นมา ข้อดีในการศึกษาของ Foucault คือ การที่ได้ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ ส่งผลให้ทฤษฎีเป็นสิ่งที่ไม่เลื่อนลอย โดยเขายังชี้ให้เห็นว่า ในยุคก่อนสมัยใหม่นั้น อำนาจมีลักษณะรวมศูนย์อยู่ที่สถาบันที่ปกครอง เช่น สถาบันกษัตริย์ แต่ตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ยุโรปได้พัฒนาอำนาจแบบใหม่ที่มีลักษณะแพร่กระจาย ไม่รวมศูนย์อยู่ที่สถาบันใดสถาบันหนึ่ง (อ้างถึงใน อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546:51)

3. Steward Hall กล่าวว่า “ความเป็นตัวเรา” นั้น เป็นเหมือนรอยตะเข็บที่เย็บแผลให้สมกัน ด้านหนึ่ง คือ อัตลักษณ์หรือตำแหน่งแห่งที่ภายใต้วาทกรรมของสังคม ส่วนอีกด้านหนึ่ง คือ ปฏิกริยาของตัวเราที่มีต่อวาทกรรมนั้นๆ ดังนั้น “ความเป็นตัวเรา” จึงเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการนั้น นอกจากนี้ “ความเป็นตัวเรา” ยังหมายรวมถึงการตอบโต้กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าอีกด้วย เนื่องจาก “วาทกรรม” เป็นตัวกำหนด “กติกา” ต่างๆ ขึ้น แต่มนุษย์ไม่ต้องการที่จะอยู่ภายใต้ “วาทกรรม” นั้น ทำให้เกิดการตอบโต้ขึ้น ส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นตามแต่สถานการณ์เฉพาะหน้า โดย “ความเป็นตัวเรา” นี้ เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งในการนิยาม “อัตลักษณ์” ของสิ่งต่างๆ เกิดจากการขีดเส้นแบ่งสองสิ่งนี้ออกจากกัน “อัตลักษณ์” ไม่ได้มีความหมายในตัวเอง แต่เกิดความหมายขึ้นจากการอิงอาศัยความหมายของด้านตรงข้ามมาเปรียบเทียบ (อ้างถึงใน อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546 :55)

อัตลักษณ์ทางเพศกับทฤษฎีสตรีนิยม

สตรีนิยม หรือ อิตินียม คือ อุดมการณ์ที่พยายามส่งเสริมและยกระดับสถานภาพและบทบาททางสังคมของผู้หญิงไม่ให้ต่ำต้อยกว่าผู้ชาย สตรีนิยมจึงเห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศหญิงเพศชาย ของบุคคลมิได้เป็นเพียงความแตกต่างทางสรีรวิทยาตามธรรมชาติเท่านั้น หากเป็นความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นด้วย

ส่วนความคิดพื้นฐานของทฤษฎีสตรีนิยมนั้น สมเกียรติ วันทะนะ (2544) ได้จำแนก เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมไว้ดังนี้

- 1.ต่อต้านผู้ชายเป็นใหญ่ (against patriarchy)
2. วิพากษ์ความเป็นชาย (critique of maleness)
3. เพศในทางชีวภาพ (sex)
4. เพศในทางสังคม (gender)

1. ต่อต้านผู้ชายเป็นใหญ่ (Against Patriarchy)

แนวคิดเรื่องผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) เป็นแนวคิดที่เห็นว่าผู้ชายเป็นใหญ่หรือเป็นผู้นำเหนือผู้หญิง และต้องการครอบงำผู้หญิงในทุกกรณีด้วยวิธีการทุกรูปแบบ แนวคิดนี้มีแนวโน้มที่จะถือว่าผู้ชายเป็นใหญ่เป็นลัทธิจะตลอดกาลทุกยุคทุกสมัย

สตรีนิยมไม่เชื่อว่าเรื่องผู้ชายเป็นใหญ่เป็นเรื่องของธรรมชาติที่เป็นจริงตลอดกาล ดังนั้นภารกิจขั้นแรกของสตรีนิยมคือการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดที่ถือว่าผู้ชายเป็นใหญ่ (a critique of patriarchy) ในแต่ละยุคแต่ละสมัย นักคิดสตรีนิยมอาจมีข้อเสนอที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยในระบบคิดของตนเองแตกต่างกันไปในรูปต่าง ๆ ได้มากมาย แต่สิ่งที่นักคิดสตรีนิยมจากทุกค่ายสำนักจะต้องเห็นพ้องต้องกันเสมอคืออยู่อย่างน้อยหนึ่งประเด็น นั่นคือการต่อต้านความคิดความเชื่อที่ว่าผู้ชายเป็นใหญ่

จุดเริ่มต้นสำหรับนักคิดสตรีนิยมทั้งปวงก็คือ ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่เสียเปรียบผู้ชายและความเสียเปรียบดังกล่าวมิได้มาจากธรรมชาติอันเปลี่ยนแปลงไม่ได้ รายงานของสหประชาชาติในปี ค.ศ.1980 (United Nations Report,1980) ระบุว่า "ผู้หญิงประกอบขึ้นเป็นกึ่งหนึ่งของประชากรโลก ผู้หญิงทำงานรวมกันเกือบสองในสามของจำนวนชั่วโมงทำงานทั้งหมด ผู้หญิงได้รับรายได้ประมาณหนึ่งในสิบของรายได้ที่เกิดขึ้นทั้งหมดและผู้หญิงได้ครอบครองทรัพย์สินน้อยกว่าหนึ่งในร้อยส่วนของทรัพย์สินทั้งหมด" ใครก็ตามที่ได้อ่านข้อความดังกล่าวนี้ย่อมเห็นได้ชัดถึงความเสียเปรียบที่ผู้หญิงมีต่อผู้ชาย

ภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสเกิดขึ้นไม่นาน แมรี โวลสโตนคราฟท์ (Mary Wollstonecraft,1759-1797) ชาวอังกฤษซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง Vindication of the Rights of Woman (1792) หรือ บทพิสูจน์แห่งสิทธิของสตรี ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงก็เป็นปัจเจกบุคคลผู้ทรงเหตุผล (rational individuals) เช่นเดียวกับผู้ชาย ดังนั้น จึงควรมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้งในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ การถือครองทรัพย์สิน และการออกเสียงเลือกตั้งทางการเมือง ก่อนหน้านั้นผู้หญิงโดยทั่วไปถูกกีดกันว่าไม่เหมาะแก่การที่จะได้รับการศึกษา ไม่อาจประกอบอาชีพหลาย ๆ อย่าง ซึ่งถือคือ ๆ กันมาตามประเพณี

ว่าเป็นงานของผู้ชาย ผู้หญิงส่วนใหญ่มีสิทธิทางกฎหมายไม่ต่างจากเด็กผู้หญิงที่แต่งงานแล้วถูกถือว่าเป็นเสมือนหนึ่งสมบัติของสามี ซึ่งแม้จะถูกปฏิบัติด้วยความทารุณโหดร้ายหรือไม่เหมาะสมก็ไม่มีสิทธิที่จะหย่าร้างได้ การเรียกร้องของ Wollstonecraft จึงถือว่ามีคามหมายสำคัญยิ่ง และมักนับถือกันในกลุ่มนักคิดและชาวลัทธิสตรีนิยมว่า Wollstonecraft เป็นผู้วางรากฐานของลัทธิสตรีนิยมยุคใหม่

2. วิพากษ์ความเป็นชาย (Critique of maleness)

จากที่กล่าวในข้อที่แล้วถึงแนวคิดเรื่องผู้ชายเป็นใหญ่เหนือผู้หญิง การที่จะแสดงให้เห็นว่าทำไมผู้ชายจึงเป็นใหญ่ (หรือควรจะเป็นใหญ่) เหนือผู้หญิง จึงต้องชี้ให้เห็นในเชิงเปรียบเทียบก่อนว่า ความเป็นชายนั้นเป็นอย่างไร และความเป็นหญิงเป็นอย่างไร จากนั้นค่อยเปรียบต่อไปว่าความเป็นชายเหนือกว่าความเป็นหญิงอย่างไร

นักคิดสตรีนิยมหลายคนตั้งข้อสังเกตว่าประวัติความคิดทางการเมืองของโลกของตะวันตกจะนิยมแบ่งสรรพสิ่งออกเป็นด้านคู่ (dualism) ซึ่งมี 2 ขั้วตรงกันข้าม (binary oppositions) ในการแบ่งขั้วนี้ ขั้วหนึ่งจะมีความหมายในเชิงบวก ขณะที่ขั้วตรงข้ามจะมีความหมายในเชิงลบ เมื่อนำเอาหลักคิดเรื่องการแบ่งขั้วเชิงทวิลักษณ์มาใช้กับมนุษย์เราจะได้ ความเป็นชายกับความเป็นหญิง เป็น 2 ขั้วที่ตรงข้ามกัน ลักษณะของแต่ละขั้วอาจแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ความเป็นชาย (maleness)	ความเป็นหญิง (femaleness)
1.culture	1.nature
2.reason	2.emotion
3.public	3.private
4.male	4.female

ที่มา : สมเกียรติ วันทะนะ ,2544 :135

จากตารางนี้ ความเป็นชายเป็นสิ่งที่มีความหมายในเชิงบวก (positive) เพราะความเป็นชายเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและความมีเหตุผล ซึ่งเหตุผลได้รับการยกย่องว่ามีบทบาทสำคัญที่สุดต่อความก้าวหน้าของมนุษยชาติ เมื่อใดก็ตามที่นักเสรีนิยมกล่าวให้ความสำคัญแก่เหตุผลของมนุษยชาติมักจะหมายถึงผู้ชายเป็นหลัก

ทั้งนี้ เหตุผล ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นอุปสรรคสำคัญที่นำมนุษย์ออกจาก ยุคมืด ของสมัยกลาง เข้าสู่ ความสว่างไสวของยุคใหม่นั้นถูกจัดให้เป็นสมบัติของมนุษย์ผู้ชายเป็นหลัก ส่วนผู้หญิงจะถูกจัดให้มีลักษณะ เด่นที่ อารมณ์ ซึ่งเป็นข้อตรงข้ามของเหตุผล

นอกจากเหตุผลจะเป็นสมบัติของความเป็นชายแล้ว วัฒนธรรม (culture) ก็เป็นสมบัติอีก ประการหนึ่งที่ถูกจัดให้ไว้กับความเป็นชาย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับธรรมชาติ ธรรมชาติซึ่งเป็น ลักษณะของผู้หญิง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือการบงการของมนุษย์ แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น วัฒนธรรมซึ่งต้องใช้ความสามารถในการสร้างสรรค์จึงควรเป็นคุณสมบัติของผู้ชาย ผลซึ่งเป็นคุณสมบัติ สำคัญรองรับเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ในทำนองเดียวกัน แต่มีความหมายตรงกันข้าม ผู้หญิงซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดตาม ธรรมชาติย่อมไม่ต้องการใช้ความสามารถพิเศษในการสร้างสรรค์ เพราะถ้าจะใช้ก็ย่อมใช้ไม่ได้ เพราะอารมณ์ซึ่งเป็น สมบัติของผู้หญิงไม่มีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ยิ่งใหญ่และสำคัญเช่นวัฒนธรรมได้

เมื่อผู้ชายมีคุณสมบัติทั้งเหตุผลและวัฒนธรรม ผู้ชายจึงควรได้รับผิดชอบกิจการหรือ กิจกรรมที่มีลักษณะสาธารณะ (public) หรือเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนหมู่มากได้ ในทำนองกลับกัน ผู้หญิงซึ่งถูกจัดให้เป็นคนที่ไม่มีความเด่นในเรื่องเหตุผล (มีแต่อารมณ์) และไม่สร้างสรรค์ จึงไม่เหมาะที่จะให้ รับผิดชอบหรือจัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหรือความเป็นอยู่ของคนจำนวนมาก

ประการสุดท้าย การมีเพศชาย (male) ก็เป็นสมบัติอย่างหนึ่งของการสร้างความเป็นชาย บุคคลเพศชาย เป็นคนที่มีวัฒนธรรม มีเหตุผล และรับผิดชอบกิจการสาธารณะได้ (public) และด้วยเหตุ ดังกล่าวมานี้จึงมีคุณสมบัติครบถ้วนของความเป็นชาย (maleness) พลังหรืออำนาจของความเป็นชายก็จะ ส่งผลย้อนกลับไป ทำให้ลักษณะแต่ละข้อ (วัฒนธรรม เหตุผล สาธารณะ เพศชาย) มีความหมายเข้มข้น ยิ่งขึ้นเมื่อถูกนำมาผนวกรวมเข้าด้วยกันเป็นเครือข่าย

3. เพศในทางชีวภาพ (Sex)

คนที่คิดว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอกว่าผู้ชายในแง่ของกายภาพและสรีรวิทยาจะอ้างว่าเพศ ของบุคคลเป็นเรื่องของชีวภาพและชีววิทยาเป็นตัวกำหนด (biology is destiny) นักคิดสตรีนิยมไม่เห็นด้วย กับทัศนะเช่นนี้ และมีปฏิกิริยาตอบโต้แตกต่างกันไป Mary Wollstonecraft ยอมรับว่าเพศในทางชีวภาพของ ผู้ชายกับผู้หญิงอาจจะแตกต่างกันในบางประเด็น แต่หัวใจสำคัญของสตรีนิยมคือ เหตุผล ซึ่งเหตุผลในทัศนะ ของ Wollstonecraft คือ อำนาจในการปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น เป็นเครื่องมือนำไปสู่สัจจะ Wollstonecraft เห็น ว่าสิ่งที่จะใช้จำแนกมนุษย์ไม่ใช่เพศ แต่คือระดับความสามารถในการใช้เหตุผล

4. เพศในเชิงสังคม (gender)

ดังกล่าวมาแล้วว่าเพศในเชิงสังคม หรือเรียกว่าความเป็นชาย ความเป็นหญิงนั้นเป็นสิ่งที่สังคมแต่ละสังคมสร้างขึ้น ส่วนใหญ่แล้วสังคมต่าง ๆ ยกให้ความเป็นชายมีความสูงส่งและสำคัญกว่าความเป็นหญิง นักคิดสตรีนิยมก็มีปฏิกิริยาต่อการจัดการกับเพศในความหมายเชิงสังคมแตกต่างกันไป นักคิดสตรีนิยมบางคนให้ข้อสังเกตว่า ความเป็นชาย (masculinity ซึ่งเป็น gender) ก็ได้มีความหมายสูงส่งเสมอไป การข่มขืน (rape) เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของความคิดเรื่องความเป็นชาย หรือชายเป็นใหญ่ ถ้าความเป็นชายหรือชายเป็นใหญ่จะมีความหมายไปในทำนองที่ต้องข่มขืน ฝันใจ ทบตีหรือฆ่าแกงผู้อื่นแล้ว ความเป็นชายก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่พึงปรารถนาอย่างแน่นอน

ในขณะเดียวกัน นักคิดสตรีนิยมยังเสนอด้านบวกของความเป็นหญิง (femininity) ด้วย เช่น ด้านความสัมพันธ์อันอบอุ่นแบบที่แม่เลี้ยงดูลูกน้อย คุณสมบัติที่แม่ต้องมีในการเลี้ยงดูลูก คือ การทุ่มเทจิตใจไปที่ลูก (empathy) ความสามารถในการหยั่งรู้ความต้องการของลูก (intuitiveness) ความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ความตระหนักรู้ว่าการเติบโตเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาและจะใจเร็วด่วนได้ไม่ได้ ต้องมีความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้น (inventiveness) มีความรู้สึกปกป้องผู้อื่น (protective feeling towards others) และความสามารถในการตอบสนองทั้งในเชิงอารมณ์และในเชิงเหตุผลต่อเด็ก (a capacity to respond emotionally as well as rationally)

การที่นักคิดสตรีนิยมจับจุดที่เป็นด้านดีหรือด้านบวกของความเป็นหญิง (femininity) เช่น ความอบอุ่นอ่อนโยนในการเลี้ยงดูขึ้นมาเปรียบกับด้านไม่ดี หรือด้านลบของความเป็นชาย (masculinity) เช่น ความรุนแรงทางเพศ การข่มขืน ทำให้ความสัมพันธ์แบบทวิลักษณ์ ระหว่างความเป็นชาย-ความเป็นหญิงในโครงสร้างของระบบคิดเดิมต้องเปลี่ยนไปในแบบตรงข้ามหรือกลับหัวกลับหาง กล่าวอย่างสรุปมีหลายประเด็นและหลายสถานการณ์ที่นักคิดสตรีนิยมสามารถเปลี่ยนสถานการณ์ที่เสียเปรียบให้กลายเป็นได้ เปรียบเหมือนกัน

2. แนวคิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (The Concept of Socialization)

ความหมายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม สุพัตรา สุภาพ (2538 : 48) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการที่มนุษย์เรียนรู้ ยอมรับค่านิยม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อจะได้มีสถานภาพและปฏิบัติตามบทบาทต่าง ๆ ที่สังคมต้องการ ทั้งนี้เพราะเราอยู่กับกลุ่มใดก็ต้องทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น เช่น เด็กทุกคนจะถูกหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดและการ

ปฏิบัติไปตามสังคมกลุ่มนั้น เป็นการสร้างสถานภาพและบทบาทตามที่สังคมคาดหวังเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามสังคมจะไม่ยอมรับเป็นสมาชิก

ณรงค์ เส็งประชา (2538 : 163) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้นเป็น กระบวนการปลูกฝังบรรทัดฐานของกลุ่มให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เขา สามารถอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้และยังได้กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้น เป็น กระบวนการที่จะช่วยให้สังคมมีความถาวร มีความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน และเป็นกระบวนการที่ทำให้คน เกิดใหม่ในสังคมเปลี่ยนจากลักษณะทางชีวภาพ (Biological Being) ไปเป็นสิ่งมีชีวิตทางสังคม(Social Being) และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนมีความยับยั้งชั่งใจมีพฤติกรรมใน กรอบของคุณธรรม ในทางกลับกัน หากบุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากกลุ่มมาในทางไม่ดี ก็อาจมี พฤติกรรมขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมโดยรวมได้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2523 : 65-80) ได้กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้น คือ การเรียนรู้ระเบียบสังคมที่เป็นกระบวนการรวม (Total Process) กระบวนการหนึ่งซึ่งเป็นแหล่งที่ปัจเจก บุคคลได้อาศัยพัฒนาบุคลิกภาพของตนและเป็นแหล่งที่เขาอาศัยเรียนหรือฝึกฝนการเป็นสมาชิกของสังคม และที่กล่าวว่าเป็นกระบวนการรวมนั้น ก็ด้วยมีหลายอย่างรวมเข้าด้วยกัน เช่น กระบวนการเรียนรู้ภาษา การ เรียนรู้ค่านิยม บรรทัดฐานสังคม ความเชื่อ อาชีพ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น และกล่าวอีกว่ากระบวนการ เรียนรู้ระเบียบสังคมเป็นเรื่องที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตราบที่มีการติดต่อกับผู้อื่น โดยเฉพาะเด็กนั้น คนที่ สำคัญที่สุดคือ พ่อแม่ หรือพี่ ๆ น้อง ๆ หรือบุคคลอื่นที่พกอาศัยร่วมอยู่ด้วยในครอบครัว ด้วยเหตุผลว่าบุคคล เหล่านี้เป็นบุคคลที่เด็กได้พบปะอยู่เสมอ มีอารมณ์สัมพันธ์ด้วยมากและเป็นบุคคลที่ทัศนคติและบทบาทมีความ สำคัญต่อเด็ก ดังนั้น เด็กจะเป็นอย่างไรก็อาจดูได้จากบุคคลเหล่านี้

สุขุม ศรีบุรินทร์ (2525 : 55) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือกระบวนการหล่อ หลอมทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจเจกชนเรียนรู้ ความชำนาญพื้นฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และแบบพฤติกรรมของ สังคมในระดับต่าง ๆ

Bloom และ Selznick (1977 : 86) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ ต้องประสบตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ โดยเรียนรู้ถึงค่านิยม กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนที่มีมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ วางไว้ เพื่อให้ความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันสามารถดำเนินต่อไปด้วยดี และเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับระเบียบบรรทัดฐานที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม

โดยสรุปแล้ว กระบวนการขัดเกลาทางสังคม จึงหมายถึงกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้ค่านิยม กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนดหรือวางไว้ เพื่อเป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกัน และให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองเพื่อการเป็นสมาชิกในสังคมนั้นได้

กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อนสิ่งที่จะต้องเรียนรู้นี้อาจแสดงออกมาในรูปแบบของสัญลักษณ์ โดยบุคคลจะต้องผูกพันกับโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่ ความผูกพันนี้จะแสดงออกมาในรูปของการที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ และ บทบาทในเรื่องต่าง ๆ เช่น การปกครอง การศึกษา ศาสนา การมีครอบครัว และนันทนาการ เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ,2538)

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเปรียบเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ของสังคมยุคหนึ่ง ไปยังสังคมอีกยุคหนึ่ง เป็นกระบวนการที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคม ที่เป็นระเบียบ เป็นการเรียนรู้บทบาทต่าง ๆ ทางสังคมตลอดถึงทักษะที่จำเป็นต่อการอยู่รอด และบำบัดความต้องการ เพราะมนุษย์ตามธรรมชาติไม่อาจจะปรับตัวให้เข้ากับ ความต้องการ ทางชีววิทยา และสภาพแวดล้อมทางสังคมได้ เว้นแต่บุคคลจะได้รับความรู้ ทักษะ บทบาท จากตัวแทนการขัดเกลาเช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของกลุ่ม ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติในฐานะ เป็นสมาชิก ที่ดีของสังคมสืบต่อไป (สุพัตรา สุภาพ,2538)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2532:205-207) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม อาศัยองค์ประกอบของการขัดเกลา 5 ประการด้วยกันคือ

1. ความรู้และประสบการณ์ทางสังคม (Knowledge and Social Experience) เช่น ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม เป็นต้น เพื่อนำไปถ่ายทอดและฝึกฝนให้กับผู้รับการขัดเกลา
2. การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social interaction) หมายถึง บุคคลผู้ให้การขัดเกลากับผู้รับการขัดเกลาจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันก่อน เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ การสั่งสอน และการอบรมทางด้านสังคม การกระทำระหว่างกันนี้จะก่อให้เกิด การพัฒนาในด้านของพุทธิปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาทางอารมณ์ และทางสังคม ทำให้มีการเรียนรู้แบบแผนทางสังคมจนสามารถเป็นสมาชิกของชุมชน ได้เป็นอย่างดี
3. ภาษา (Language) เป็นเครื่องมือสำหรับถ่ายทอดความรู้ทางสังคมที่สำคัญ ภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาทางสังคม และภาษาเฉพาะหรือศัพท์เทคนิคต่างๆ การถ่ายทอดจะได้ผลก็ต่อเมื่อรู้ภาษา

เมื่อรู้ภาษากันแล้ว ก็จะช่วยให้ผู้รับการขัดเกลา สามารถรู้ และเข้าใจความจริงอย่างเป็นระบบได้รู้และเข้าใจแนวความคิดที่สลับซับซ้อนและสามารถแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิด และค่านิยมของตนกับผู้อื่นได้

4. ความรักความชอบพอ (Affection) หมายถึง ความรู้สึก หรืออารมณ์ของผู้ให้การขัดเกลา โดยเฉพาะผู้ให้การขัดเกลาจะต้องรักและชอบผู้รับการขัดเกลาอย่างแท้จริงความเจริญเติบโตทางร่างกาย และจิตใจจึงเกิดขึ้นในผู้รับ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญ ให้ผู้รับยินดีประสานงานร่วมมือกับผู้อื่น พยายามเข้าใจผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

5. สภาพแวดล้อม (Environment) การขัดเกลาทางสังคมมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมจะประกอบด้วยสิ่งมีชีวิต เช่น บุคคลแวดล้อม พ่อแม่ ญาติ เพื่อน เป็นต้น ส่วนสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต เช่น ดิน ฟ้า อากาศ บรรยากาศ ช่วงเวลา (เหมาะสมไม่เหมาะสม) ย่อมส่งผลแตกต่างกัน

สุพัตรา สุภาพ (2538:49-50) ได้กล่าวถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การตอบสนองความต้องการในระยะเริ่มแรก (response) เป็นกระบวนการที่บุคคลจะแสดงความต้องการออกมา และคนอื่นๆ ในสังคมจะทำหน้าที่สนองตอบ ความต้องการเหล่านั้น เป็นการสนองตอบความต้องการตามระเบียบแบบแผน ที่สังคมต่างๆ ได้กำหนดไว้ เช่น เมื่อเด็กหิวเด็กก็จะร้อง (เป็นการแสดงออก) มารดา หรือผู้เลี้ยงก็จะให้นมทุกครั้งที่เด็กร้อง แต่จะแตกต่างกันออกไปตามสภาพ ของแต่ละสังคมที่มนุษย์เป็นสมาชิกอยู่ เช่น บางครอบครัวให้เด็กดื่มนมทุกครั้งที่เด็กร้องแต่บางครอบครัวก็จะให้นมเด็กตามเวลาที่กำหนดไว้เป็นการตอบสนองในรูปแบบของการให้เด็กได้เรียนรู้ระเบียบที่สังคมนิยมปฏิบัติกัน

2. การรู้จักปรับตัวตามความต้องการ และความสามารถของตนให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของสังคม (adaptation) มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ระเบียบและกฎเกณฑ์ไม่เท่ากัน บางคนรับได้ง่าย บางคนรับได้ยาก แม้ว่าจะได้รับการอบรม ที่เท่าเทียมกันก็ตาม เช่น เด็กบางคนสอนไม่นานก็จำได้ แต่เด็กบางคน สอนเท่าไรก็ไม่อาจจะปฏิบัติได้ จึงต้องรู้จักการดัดแปลงการอบรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับบุคคลแต่ละบุคคล

3. การยึดถือสิ่งที่คล้ายกับตัวเอง (identification) ซึ่งประกอบด้วย

3.1 ความต้องการของบุคคลที่จะทำตัวเลียนแบบบุคคลที่ตนยึดถือและชื่นชมมาเป็นแบบฉบับ เช่น เด็กชายต้องการเลียนแบบบิดา เก่งเหมือนบิดา และเด็กผู้หญิงต้องการเลียนแบบมารดา ดีเหมือนมารดา เป็นต้น

3.2 ความรู้สึกร่วมกับบุคคล หรือกลุ่มที่ถือว่าเป็นพวกเดียวกับตน เช่น ความรู้สึกเจ็บร้อน แทนเห็นอกเห็นใจ เป็นต้น

3.3 ความรู้สึกยึดมั่นหลักการ หรืออุดมคติบางอย่างอย่างแน่นแฟ้น เช่น คนที่รักชาติ ยอมสละชีวิตเพื่อชาติ เป็นต้น

ส่วนสาเหตุหลักที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของอาชญากรนั้นสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ครอบครัว

สภาพแวดล้อมในครอบครัว ถือว่ามีความสำคัญที่จะทำให้คนกระทำความผิดเพราะว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการปลูกฝัง อบรมขัดเกลาเด็กคนหนึ่งให้กลายเป็นเด็กดีหรือเด็กเกเร เนื่องจากครอบครัวเป็นที่ที่เราต้องใช้ชีวิตอยู่ก่อนที่อื่นเป็นเวลาหลาย ๆ ปีในช่วงเด็ก ครอบครัวจึงเป็นแหล่งสร้างบุคลิกภาพของปัจเจก ดังนั้นการพัฒนาจิตชั้นสูงของเด็กจึงขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของพ่อแม่ บ้านที่ไม่มั่นคงย่อมทำให้เกิดความยุ่งยาก หรือไม่สามารถจัดรูปแบบบุคลิกภาพได้ ในเด็กอายุน้อยๆ อาจส่งผลชัดเจนเมื่อเข้าสู่วัยหนุ่มสาวต่อไป บ้านที่แตกแยกก็ยากที่จะสร้างเด็กให้มีพัฒนาการสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ และบุคลิกภาพ ครอบครัวไม่เพียงหล่อหลอมบุคลิกภาพแต่ยังมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมเด็ก บรรยากาศความอบอุ่นถือเป็นจุดเริ่มต้นของการมีครอบครัวซึ่งเป็นอิทธิพลที่ล้ำลึกต่อเด็ก หากขาดความรัก ความอบอุ่น ย่อมผลักดันให้เด็กขาดความรู้สึกมั่นคง และกลายเป็นคนเกเร กระทำผิดซ้ำๆ ซากๆ

ทฤษฎีความสัมพันธ์กับครอบครัวและพฤติกรรมอาชญากรรมของ อีเวน นายท์ ซึ่ง นายท์ ได้กล่าวว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเป็นผลมาจากการไร้ประสิทธิภาพของการควบคุมทางสังคม ซึ่งการควบคุมทางสังคมแบ่งประเภทได้ ดังนี้

1. การควบคุมโดยตรง มาจากวิธีการของกฎระเบียบ และการลงโทษตลอดจนการให้รางวัลแก่ผู้ปกครอง
2. การควบคุมภายใน จากสำนึกของเยาวชน ที่ละเว้นไม่กระทำความผิดเนื่องจากพิจารณาแล้วเห็นว่าอาจจะสร้างความทุกข์หรือความผิดหวังให้แก่ผู้ปกครองหรือบุคคลใกล้ชิด
3. การควบคุมภายนอก มีแหล่งกำเนิดมาจากการให้ความรัก ความอบอุ่นของบิดามารดา เป็นเหตุให้เยาวชนเกิดความสำนึกในความผิด ซึ่งจะป้องกันไม่ให้เยาวชนไปประกอบอาชญากรรม

นายที ได้ยอมรับว่าการควบคุมโดยตรงจะมาจากการลงโทษไม่ว่าโดยทางตรง หรือโดยทางอ้อม ส่วนการควบคุมภายในและการควบคุมภายนอกมีต้นกำเนิดมาจากครอบครัวและนายทีได้เสนอว่า "หากความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ และไม่ซัดซี้เราจะใช้การควบคุมโดยตรง การควบคุมภายใน และการควบคุมภายนอก ในระดับไม่มากนักในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์"

จากการศึกษาของ นายที พบว่า เยาวชนในกลุ่มที่กระทำผิดสูงจะมีลักษณะของชีวิตครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์แบบ กล่าวคือ ได้รับการเลี้ยงดูที่ขาดความอบอุ่น ทำให้เยาวชนมีอิสระเสรีอย่างมาก หรือไม่ก็ไม่มีอิสระเลย มีบิดาที่อารมณ์ไม่ดีตลอดเวลา เป็นโรคประสาท เอาใจยาก หรือไม่ซื่อสัตย์ นอกจากนี้เยาวชนผู้ที่มีมารดาทำงานนอกรบ้าน และผู้ที่ถูกปฏิเสธความรักจากบิดามารดามักจะมีโอกาสอยู่ในกลุ่มผู้กระทำผิดสูงเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม เยาวชนที่อยู่ในกลุ่มผู้กระทำผิดต่ำมักจะมีมาจากครอบครัวที่อบอุ่น เข้าโบสถ์เป็นประจำ ไม่ค่อยพบบ่อยครั้ง และมาจากครอบครัวชนบท เยาวชนพวกนี้มักจะเป็นบุตรคนโต หรือบุตรคนเดียวของครอบครัวขนาดเล็ก ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบิดามารดา และเห็นด้วยกับค่านิยมของบิดามารดา

Reckless (1961) กล่าวถึงการกระทำผิดของบุคคลว่า บุคคลจะยับยั้งไม่กระทำผิดเมื่อมีกลไกควบคุมสูง โดยแบ่งกลไกการควบคุมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กลไกการควบคุมภายนอก ได้แก่ ความรักหมั่นคณะ ความผูกพันทางสังคมกับผู้อื่น
2. กลไกควบคุมภายใน ได้แก่ การควบคุมตนเอง ความคาดหวังที่มีเหตุผล การมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง การมีความรับผิดชอบ ความสามารถต่อต้านความคับข้องใจ การหาสิ่งชดเชยเพื่อให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจ ฯลฯ

ส่วนแรงผลักดันที่ทำให้คนกระทำผิด ได้แก่

1. แรงกดดันทางสังคม ได้แก่ ความขัดแย้งกัน การทะเลาะกันภายในครอบครัว การถูกเอารัดเอาเปรียบ การขาดโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพ การมีฐานะที่ไม่ทัดเทียมกัน ระบบชนชั้น ตลอดจนจนความไม่เป็นธรรมต่างๆ ทางสังคม
2. แรงดึงดูดทางสังคม ได้แก่ การคบเพื่อนเลว การเข้าร่วมกลุ่มกับผู้กระทำผิด การชักจูงยั่วยวน หรือเชิญชวนจากผู้กระทำผิด และการโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ

3. แรงปรารถนาภายใน ได้แก่ ความไม่พอใจ ความผิดหวัง ความเครียด ความเกลียด ความกลัว ความก้าวร้าว ความอยากรวย ความอยากมีเกียรติ การชิงดีชิงเด่น ความต้องการอย่างแรงกล้าและทันทีทันใด และความรู้สึกต่ำต้อย วิตกกังวล ฯลฯ

ซึ่งหาก 3 แรงดังกล่าวอยู่เหนือกลไกการควบคุม ก็จะทำให้คนกระทำพฤติกรรมที่ผิดได้ ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงอาจนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาและทำความเข้าใจการกระทำพฤติกรรมของคนที่กระทำผิด หรือเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานความถูกต้อง

นอกจากนี้ ครอบครัวยังถือเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกของมนุษย์ มีหน้าที่ในการหล่อหลอมบุคลิกภาพ อารมณ์ จิตใจ ทักษะ ค่านิยม จริยธรรม และคุณธรรม พร้อมทั้งปลูกฝังการเรียนรู้ การปฏิบัติตนตามระเบียบ ของสังคม ความรับผิดชอบต่าง ๆ การสร้างนิสัย และบุคลิกภาพที่ดีให้กับเด็กเพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต การอบรมเลี้ยงดูที่อาชญากรได้รับ หากเน้นหนักไปในทางหนึ่งมากเกินไป ไม่มีความพอดีอาจก่อให้เกิดผลร้ายต่ออาชญากรได้ เช่น ในกรณีพ่อแม่เลี้ยงดูแบบทะนุถนอมมากเกินไป ให้การตามใจ ปกป้องอยู่ตลอดเวลา เมื่อต้องการอะไร พ่อแม่ก็จะหามาให้ทำให้ไม่มีโอกาสรู้สึกของความผิดหวัง ไม่มีโอกาสต่อสู้ด้วยตนเอง เป็นต้น สภาพภายในบ้านหรือภายในครอบครัวหากมีความสุข ทุกคนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี บิดามารดามีความรักห่วงใยในตัวลูก เอาใจใส่อุปการะเลี้ยงดูและพยายามอบรมบ่มนิสัยในทางดีงามให้แก่บุตร พร้อมทั้งทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตร ย่อมทำให้บุตรเกิดความรักศรัทธาในพ่อแม่ มีความอบอุ่นและมีความสุขรับแต่สิ่งดีงามเข้ามาในชีวิต ทำให้เด็กเติบโตขึ้นด้วยดี การที่บิดามารดาซึ่งบั้นจู้จะมีผลถึงตัวเด็ก ทำให้เด็กกลายเป็นเด็กขาดความมั่นคงทางอารมณ์ ประสบการณ์ต่าง ๆ ของเด็กจะเริ่มภายในครอบครัวเป็นแหล่งแรก พฤติกรรมที่เด็กแสดงต่อสังคมภายนอกสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพครอบครัว บรรยากาศภายในครอบครัวได้ว่าเป็นอย่างไร ในกรณีกระทำผิดขึ้นมาครอบครัวจะเป็นหน่วยแรกที่ถูกมองว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของอาชญากร ในครอบครัวที่พ่อแม่ชอบเล่นการพนัน หรือดื่มสุรา อาชญากรอาจติดนิสัยชอบเล่นการพนันหรือดื่มสุราไปด้วย อาชญากรที่ขาดความรักความอบอุ่นส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวที่บ้านแตกสาแหรกขาด อันได้แก่ครอบครัวที่บิดามารดาไม่มีความปรองดองกัน ทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่ตลอดเวลาหรือบิดาไปมีภรรยาใหม่หรือมารดามีสามีใหม่ ไม่ให้ความดูแลเอาใจใส่แก่ลูกเท่าที่ควรจึงมักจะหันไปซดเซยกับการมีพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ

ส่วนประเด็นของความไม่สม่ำเสมอในการกวดขันพฤติกรรมและการลงโทษนั้นก็ยังสามารถส่งผลให้อาชญากรกระทำผิดได้เช่นกัน เนื่องจากพ่อแม่มีหน้าที่ให้การดูแลเอาใจใส่และกวดขันความประพฤติของลูก ควรอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและเหมาะสมเพราะมิฉะนั้นแล้วอาจเป็นผล

นำไปสู่การกระทำผิดของอาชญากร อาทิเช่น การเข้มงวดกวดขันความประพฤติจนเกินไป การลงโทษที่รุนแรงเกินไปและการขาดการชี้แจงเหตุผลให้เด็กเข้าใจว่าทำไมจึงถูกลงโทษจะทำให้เด็กเข้าใจผิดคิดว่าพ่อแม่ลำเอียงหรือไม่รักตน การลงโทษแบบไม่อยู่กับร่องกับรอยขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่ ทำให้เด็กเกิดความสับสน ไม่รู้ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำอันจะนำไปสู่การกระทำผิดได้

ความแตกแยกของครอบครัว อันเกิดขึ้นจากการหย่าร้าง การแยกกันอยู่หรือการตายจากไปของบิดาหรือมารดาถือเป็นเรื่องสำคัญต่อการกระทำผิดของอาชญากร โดยจะมีผลต่อปัญหาด้านสุขภาพจิตของอาชญากรเป็นอย่างยิ่ง Janeway (อ้างโดย Carey, 1984) ได้ทำการศึกษาพบว่า เด็กที่กระทำผิดนั้นมักจะมีครอบครัวที่มีแต่แม่เพียงคนเดียวซึ่งสูญเสียพ่อไปอันเนื่องมาจากการตาย การหย่าร้าง หรือ การแยกกันอยู่ และยังพบอีกว่าในจำนวนไม่น้อยที่เด็กที่กระทำผิดมาจากครอบครัวที่มีแต่พ่อและสูญเสียแม่ไปเช่นเดียวกันด้วยและในปีเดียวกัน Gordon ได้ทำการศึกษาพบว่า 30-60% ของเด็กที่กระทำผิดมาจากครอบครัวที่แตกแยก ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าพ่อหรือแม่ไม่สามารถที่จะเลี้ยงดูลูกให้เติบโตได้อย่างดีเพียงพอ อย่างไรก็ตาม การขาดพ่อหรือแม่อาจไม่มีอิทธิพลต่อเด็กมากเท่ากับการเกิดความเครียด เกิดความวิตกกังวล เกิดความอึดอัดใจกันเนื่องมาจากการไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน หรือทะเลาะเบาะแว้งกันภายในครอบครัวเป็นประจำ

การขาดความอบอุ่นในครอบครัว เป็นสาเหตุที่สำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อาชญากรกระทำผิด บิดามารดาที่ทะเลาะเบาะแว้งหรือทุบตีกันเป็นประจำจะมีผลต่อจิตใจเด็ก ทำให้กลายเป็นเด็กขาดความมั่นคงทางด้านจิตใจและอารมณ์ และเมื่อถูกกดดันมากเข้า จึงต้องหาทางออกด้วยการกระทำผิด ความผิด ส่วนการขาดการเอาใจใส่ดูแล ปล่อยปละละเลยหรือทอดทิ้งของบิดามารดาจะมีผลทำให้อาชญากรเกิดความว่าเหว ขาดความรักความอบอุ่นเช่นกัน โดยอาจเรียกร้องความสนใจ โดยการแสดงออกในทางที่ผิดด้วยการแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรง นอกจากนี้ยังมีผลต่อการปรับตัวในการคบหาสมาคมกับเพื่อน และการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ อันนำไปสู่การมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเกี่ยวกับแหล่งการแพร่ระบาดของสารเสพติด โดยผลจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จะอยู่ในย่านชุมชนแออัด สถานเริงรมย์ต่าง ๆ ดิสโกเธค ศูนย์การค้า และแหล่งมั่วสุมต่าง ๆ เมื่อนำความคิดเห็นตามกลุ่มอาชีพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่ติดสารเสพติดมาวิเคราะห์ดูโดยละเอียดแล้วพบว่า อาชีพกับความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งแพร่ระบาดที่สำคัญของสารเสพติดทั้งหลายจะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสิ่งใหม่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับแหล่งแพร่ระบาดของสารเสพติดทั้งหลาย ก็คือ โรงเรียนและโรงงานถูกระบุอยู่ในแหล่งมั่วสุมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งน่าเป็นห่วงและเป็นอันตรายอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในย่านชุมชนแออัดเพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้และพัฒนาให้เด็กเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังของชาติกลับมาเป็นแหล่งแพร่ระบาดที่สำคัญ

แหล่งหนึ่งของสารเสพติดไปด้วยแล้ว สารเสพติดส่วนใหญ่ที่เด็กและเยาวชนเหล่านี้ใช้อยู่ บุหรี่มาเป็นอันดับแรก ตามมาด้วยสารระเหยและสารเสพติดหลายชนิดรวมกัน (กัญชา เฮโรอีน และยากระตุ้นประสาท)

ในกรณีอาชญากรที่ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเอาใจใส่จากพ่อแม่ ส่วนใหญ่จะพบในกรณีที่หนีออกจากบ้านและจากโรงเรียน และจากการกระทำผิดทั้งหลาย พฤติกรรมที่แสดงออก จะแสดงออกในรูปพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเกิดมาจากความโกรธที่สั่งสมอยู่ในจิตใจได้สำนึกเป็นเวลานาน ในปี 1980 Camp and Camp (1980) (อ้างถึงใน Carey, 1984) ได้ศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มเด็กที่กระทำความผิดกับกลุ่มผู้ใหญ่ที่ประกอบอาชญากรรมประเภทรุนแรง พบว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างประสบการณ์ของการถูกทอดทิ้งในขณะอยู่ในวัยเด็ก กับการมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม Sutherland (อ้างถึงใน Taft, 1964) ได้กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดของอาชญากร โดยพิจารณาถึงประเภทและความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้ดังนี้ คือ

1. ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวบางคน ขาดศีลธรรม ติดเหล้า ติดยาเสพติดหรือทำมาหากินด้วยการประกอบอาชญากรรม
2. ครอบครัวที่ขาดพ่อ ขาดแม่ หรือขาดทั้งพ่อและแม่ อันเนื่องมาจากการหย่าร้าง การแยกกันอยู่ หรือการตายจาก
3. ครอบครัวที่พ่อแม่เลยไม่ได้ให้การอบรมสั่งสอน
4. ครอบครัวที่มีปัญหาขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา อันได้แก่ ครอบครัวที่มีใครคนใดคนหนึ่งบงการหรือเจ้ากี้เจ้าการอยู่ตลอดเวลา มีอคติ ขาดความรัก ขาดการเอาใจใส่ต่อกัน อิจฉาริษยากัน อยู่กันมากหน้าหลายตาเกินไป หรือมีญาติเข้ามาสอดแทรก เป็นปัญหาอยู่ตลอดเวลา
5. สมาชิกในครอบครัวต่างภาษาต่างวัฒนธรรมกัน ทำให้มีค่านิยมประเพณีและมาตรฐานความเป็นอยู่ต่างกัน
6. ครอบครัวที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจฝืดเคือง ขัดสนยากจน ต้องประกอบอาชีพจนไม่มีเวลาใกล้ชิดหรือให้การอบรมสั่งสอนลูก

2. โรงเรียน

การศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะเสริมสร้างลักษณะนิสัย และช่วยในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลให้สามารถปรับปรุงตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ บุคคลที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย ย่อมมีผลต่อการดำเนินชีวิต นำไปสู่ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้ Ikhn (อ้างถึงใน Cervantes, 1965 : 197) กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนไว้ว่า โรงเรียนมีบทบาทที่สำคัญ

ยิ่งต่อชีวิตและอนาคตของอาชญากร เพราะโรงเรียนอาจจะเป็นแหล่งที่ผลิตเด็กกระทำผิด โรงเรียนอาจช่วยป้องกันเด็กกระทำผิด และโรงเรียนอาจช่วยเด็กที่กระทำผิดแล้วให้กลับตัวเป็นคนดีได้ Cohen (1976) กล่าวถึง บทบาทของโรงเรียนและการกระทำผิดของอาชญากรไว้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นให้ดำเนินไปสู่ชีวิตในวัยผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ การกระทำผิดของอาชญากรส่วนใหญ่จะเกิดจากการที่ได้รับการศึกษาน้อยหรือไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเลยถึงแม้โรงเรียนไม่ได้มีหน้าที่ป้องกันการประกอบอาชญากรรมและการกระทำผิดโดยตรงก็ตาม แต่โรงเรียนก็มีส่วนคล้ายคลึงกับครอบครัว คือเป็นสถาบันที่มีส่วนอบรมสั่งสอน ควบคุม เสริมสร้างบุคลิกภาพและพฤติกรรมผ่านการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งนันทนาการ ดังนั้น การประกอบอาชญากรรม และการกระทำผิดจึงมีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนเช่นเดียวกับครอบครัว และกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นมานั้น จะมีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนหรือป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้นอกจากนี้อาชญากรที่กระทำผิดผิด ว่าไปแล้วก็คือ เด็กที่มีความล้าหลังในการเรียนและเด็กกลุ่มนี้จะมองโรงเรียนว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เขาเกิดความไม่พอใจ เพราะคอยควบคุมและบังคับความรู้สึกส่วนตัวของเขา Schafer & Polk (1967) กล่าวเกี่ยวกับโรงเรียนไว้ว่า "การกระทำผิดของอาชญากร" เป็นผลส่วนหนึ่งที่ได้มาจากประสบการณ์ด้านลบที่ได้รับมาจากโรงเรียน เพราะมีข้อบกพร่อง เกี่ยวกับด้านการศึกษา โดยเฉพาะข้อบกพร่องที่ไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมของอาชญากรที่มาจากครอบครัวขั้นต่ำได้ เด็กพวกนี้ได้รับอิทธิพลจากบ้านหรือจากชุมชนให้ประพฤติผิดอยู่แล้ว ข้อบกพร่องของโรงเรียนกลับทำให้เด็กเหล่านี้ยังมีความประพฤติที่ผิดยิ่งขึ้นไปอีก

3. กลุ่มเพื่อน

มีความสำคัญต่ออาชญากรเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวัยรุ่น เพราะนอกจากครอบครัวแล้ว วัยรุ่นจะคลุกคลีและใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนมากที่สุด ฉะนั้น การรวมกลุ่มกันเป็นแก๊งค์เป็นพวกย่อมทำให้วัยรุ่นในกลุ่มเดียวกันมีค่านิยมที่เหมือนกัน มีทัศนคติที่คล้ายกัน ทำอะไรจะเหมือนกันหมด และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะเห็นว่า ถ้าวัยรุ่นรวมกลุ่มอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดีก็จะทำให้เด็กคนนั้นมีพฤติกรรมที่ไม่ดีตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะ กลุ่มเพื่อนหรือแก๊งค์ต่าง ๆ จะถ่ายทอดเทคนิคในการกระทำผิดหรือคอยช่วยเหลือส่งเสริมให้กระทำผิดหนักขึ้นกว่าเดิม สนับสนุนกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความตื่นเต้นและให้ประโยชน์ร่วมกันในการกระทำผิด คอยยกย่องผู้กระทำผิดว่าเป็นคนเก่ง และชักจูงให้ขัดคำสั่งพ่อแม่ ยกย่องผู้กระทำผิดว่าเป็นคนกล้า และชักจูงให้ขัดขืนไม่เชื่อฟังคำสั่งของผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่บ้านเมือง Sutherland และ Cressey (1978) ยืนยันไว้ว่า การคบค้าสมาคมกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ชักจูงให้กระทำผิดอย่างสม่ำเสมอ เป็นเวลานานจนถอนตัวไม่ขึ้นจะมีผลต่ออาชญากรทำให้ได้รับการถ่ายทอดค่านิยม เทคนิคและทัศนคติในการกระทำผิด และในที่สุดก็จะทำการกระทำผิดกฎหมายได้

4. สภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนแออัดที่อยู่ในเมืองจะมีผลก่อให้เกิดอาชญากรรมกระทำความผิดได้มากกว่าชุมชนในชนบท ทั้งนี้เกิดจากการที่อาชญากรรมอยู่ในชุมชนดังกล่าวตกอยู่ในแวดวงของเหล่านักอาชีพ เช่น นักฉกชิงวิ่งราว หรือพวกลักขโมย ทำให้เห็นตัวอย่างบ่อย ๆ จนกลายเป็นความเคยชิน และการที่ครอบครัวอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมดังกล่าว จึงเป็นการยากที่จะไม่ให้เอาแบบอย่าง นอกจากสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย จะมีส่วนจูงใจให้เด็กกระทำความผิดแล้วยังมีสาเหตุอื่นเป็นต้นว่า มนุษย์เกิดมาต้องพบกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวหลายประการ ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลทำให้ชีวิตของแต่ละบุคคลมีแนวโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งได้ เช่น เด็กยอมเปลี่ยนแบบและได้นิสัยจากบิดามารดาหรือครูอาจารย์บ้างไม่มากก็น้อย ธรรมชาติ ภูมิประเทศ สถานที่ ดินฟ้าอากาศ การศึกษาและสภาวะทั่วไป ก็อาจทำให้บุคคลแตกต่างกันออกไปทั้งกิริยาวาจา นิสัย ใจคอ การประพฤติปฏิบัติ ความคิดอ่าน หรือความต้องการได้ โดยเฉพาะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันย่านที่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยอยู่อาศัย ซึ่งอยู่กันอย่างแออัด ขาดสถานที่ที่เด็กใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ เล่นกีฬาหรือหาความสำราญอย่างอื่นได้ เมื่อไม่มีที่ให้พักผ่อนในยามว่างทำให้มีเวลามากวนกับขาดการชักนำหรือการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในการจะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จึงใช้เวลาว่างไปในทางที่ไม่เป็นสาระ หรือไม่มีกัณฑ์ไปหาการพนัน หรืออบายมุขต่าง ๆ กลายเป็นคนที่มีปัญหาด้านความประพฤติ นอกจากนี้สถานเริงรมย์ที่เป็นแหล่งอบายมุขต่าง ๆ อาทิเช่น แหล่งการพนัน ซ่องโสเภณี สถานที่อาบอบนวด โรงน้ำชา ไนต์คลับ คอฟฟี่ช็อป โมเต็ล โรงโบว์ลิ่งเกิดขึ้นเป็นอันมาก ซึ่งสถานเริงรมย์เหล่านี้มีส่วนร่วมทำให้อาชญากรรมเสียคนไปจำนวนไม่น้อย เพราะถึงจะรู้ว่าเป็นแหล่งอบายมุขแต่ก็เป็นสิ่งที่ล่อใจให้เด็กและเยาวชนหลงเพลิดเพลิน ดิถอกติดใจทำเสียคนได้ง่าย Taft & England (1964) ได้ศึกษาและกำหนดลักษณะสภาพแวดล้อม ของที่อยู่อาศัยที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นได้ 7 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. ตามละแวกบ้านที่ยากจนที่มีครอบครัวตั้งอยู่หนาแน่น มักจะมีการชกชิงวิ่งราวและการขโมยกันโดยทั่วไป
2. ย่านแหล่งสลัมที่มีความยากจน มีสภาพไร้กฎหมาย คือ ต่างคนต่างทำอะไรตามความต้องการของตน โดยไม่ได้คำนึงว่าสิ่งที่ตนทำนั้นจะผิดกฎหมายหรือไม่
3. แหล่งที่ถูกตัดขาดจากสังคม ขาดระเบียบแบบแผน และมีความขัดแย้งกัน ทางวัฒนธรรมภายในแหล่งนั้นด้วย
4. เขตที่อยู่อาศัยที่อยู่กันอย่างหนาแน่นและขาดความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัว
5. เขตยากจนหรือเขตสลัมที่มีชนกลุ่มน้อยอยู่เพียงกลุ่มเดียว
6. เขตแห่งความเลวร้ายซึ่งตำรวจเข้าปกป้อง มีโสเภณีและการเล่นพนันอยู่กันทั่วไป ตำรวจเองก็ไม่จัดการแต่ประการใด

7.เขตชนบทเสื่อมโทรม ซึ่งเป็นที่หลบซ่อนของพวกแก๊งค์จากในเมืองคล้าย ๆ กับเป็นเมือง
เถื่อน

5. สื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการก่ออาชญากรรม และต่อกร
กระทำคามผิดของเด็กและเยาวชน อิทธิพลที่สำคัญของสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรม
คือ เป็นแหล่งสะท้อนให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามทางด้านลบ เพราะสิ่งที่ตนอยากรู้ พร้อมทั้งจะเรียนรู้หรือ
พร้อมที่จะทำตามตรงกับสิ่งซึ่งสื่อสารมวลชนได้นำมาเผยแพร่ให้เห็นในรูปภาพในหนังสือ ในภาพยนตร์ ใน
ทีวีของสื่อสารมวลชนนี้ Schramm (1960) นักอาชญาวิทยาท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่าเด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่
เป็นลบต่อสังคมหรือพฤติกรรมที่เป็นลบในสังคมผ่านทางสื่อสารมวลชนนานาชนิด อย่างไรก็ตาม ก่อนที่เด็ก
จะตกอยู่ใต้อิทธิพลดังกล่าวได้นั้น เด็กน่าจะจะต้องได้รับอิทธิพลผ่านมาจากหน่วยงานอื่นๆ มาก่อนแล้ว อันได้แก่
ครอบครัว โรงเรียน และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก การถ่ายทอด หรือการรายงานข่าวเป็นประจำเกี่ยวกับ
พฤติกรรมของอาชญากรหรือการก่ออาชญากรรมผ่านสื่อสารมวลชนจึงมีอิทธิพลสูงมากต่อการคล้อยตาม
และกระทำตามโดยเฉพาะในภาพยนตร์บางประเภทที่แสดงให้เห็นถึงเขาวัวปัญญา ความสามารถอย่างเยี่ยม
ยอดของบรรดาอาชญากรทั้งหลาย ยิ่งเป็นอันตรายมากยิ่งขึ้น สื่อที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติ
หรือปลูกฝังค่านิยมทางด้านลบให้กับเยาวชนนั้น ส่วนใหญ่ได้แก่ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์และ
หนังสืออ่านเล่นทั่วไปเกี่ยวกับผู้ร้าย ผู้ดีและผ่านทางการเล่นของเล่นเกี่ยวกับอาชญากรรมต่าง ๆ หนังสืออ่าน
เล่นที่เกี่ยวกับอาชญากรรม รายการภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ที่เป็นหนังอาชญากรรมประเภทรุนแรงโหดร้ายสิ่ง
เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ยั่วยให้เยาวชนต้องการเลียนแบบ โดยเฉพาะการกระทำผิด การประกอบอาชญากรรม
ของวัยรุ่นในต่างประเทศที่สร้างขึ้นเป็นภาพยนตร์นั้นยังเป็นอันตรายต่อเด็กวัยรุ่นมากเพราะเยาวชนเหล่านี้ยัง
อ่อนด้วยสติปัญญาและเหตุผลจะทำให้เกิดการยอมรับคล้อยตามเกิดความประทับใจและเกิดความ
ภาคภูมิใจที่จะกระทำตาม

การสร้างอัตลักษณ์ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้
มนุษย์เป็น "คน" โดยสมบูรณ์ กล่าวคือ ในสังคมหนึ่งๆ นั้นจะมีสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ที่แตกต่างกันไป
โดยมีสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญเป็นอันดับแรก มีหน้าที่ในการสร้างจิตสำนึกและอบรม
ให้สมาชิกรู้จักการดำเนินวิถีชีวิตที่ถูกต้องและเหมาะสม สถาบันการศึกษามีความสำคัญรองมาจากสถาบัน
ครอบครัว มีหน้าที่ในการให้ความรู้เชิงการศึกษา ขณะเดียวกันก็ต้องมีการอบรมสั่งสอนถึงสิ่งใดที่ควรและ

ไม่ควรปฏิบัติ ส่วนสถาบันสื่อมวลชนนั้นจัดว่าเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลมากในสังคม มีหน้าที่เป็นสื่อกลางและกลั่นกรองข่าวสารที่มีสาระและเป็นประโยชน์กับสมาชิกในสังคม ส่วนสถาบันทางกฎหมายนั้นมีหน้าที่ควบคุมความประพฤติและดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกให้อยู่ในกรอบของกฎระเบียบที่ร่วมกันสร้างขึ้น รวมถึงมีหน้าที่ในการดำเนินการลงโทษกับสมาชิกที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบดังกล่าว ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนี้ล้วนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และทำให้สมาชิกในสังคมมีความสมบูรณ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ทั้งนี้จะต้องมี 2 องค์ประกอบร่วมกัน คือ ทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม กระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้นมีทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่กลุ่มยอมรับ การกำหนดบทบาททางสังคมและการอบรมให้เกิดความชำนาญ

อย่างไรก็ตาม กระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีความแตกต่างกันหลายรูปแบบและผลจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทำให้เกิด "อัตลักษณ์" ซึ่ง "อัตลักษณ์" นี้ จะก่อตัวขึ้นโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยและบุคคลหนึ่งๆสามารถที่จะมี "อัตลักษณ์" ที่หลากหลายได้ ลักษณะที่สำคัญของ "อัตลักษณ์" คือ สัญลักษณ์ที่จะใช้แสดงตน รวมถึงการเป็นตัวแทนที่จะแสดงให้เห็นแนวทางที่เรามี "อัตลักษณ์" ร่วมกับบุคคลบางคนและในขณะเดียวกันก็จะช่วยแยกแยะความแตกต่างตัวตนของบุคคลนั้น ๆ จากคนอื่น

3. แนวคิดอาชญาวิทยาแบบปฏิฐานนิยม (Positivism School)

จากการทบทวนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุ อิทธิพลและแรงจูงใจในการก่ออาชญากรรมของผู้ต้องขังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดทางอาชญาวิทยา ได้แก่ แนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยมที่สามารถนำมาอธิบายพฤติกรรมดังกล่าวได้ ดังนี้

แนวความคิดนี้มีสมมุติฐานเกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก พฤติกรรมของมนุษย์มีสาเหตุจากแรงกดดันหรือปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ และประการที่สอง ปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรมจะแตกต่างจากปัจจัยกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้นการนำเสนอแนวความคิดนี้ จำเป็นต้องมีเหตุผลสนับสนุนสมมุติฐานทั้งสอง จึงได้มีการนำเอาการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry) มาใช้เป็นครั้งแรกในการศึกษาพฤติกรรมอาชญากรรมของมนุษย์ นับได้ว่าเป็นก้าวแรกในการจัดตั้งวิชาอาชญาวิทยาให้เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งทัดเทียมกับสาขาวิชาอื่น หลังจากทีนักอาชญาวิทยาได้รับแนวความคิดนี้ ก็เริ่มมีการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้เกิดทฤษฎีต่าง ๆ ขึ้นมามากมาย นับได้ว่าแนวความคิดนี้เป็น

การจุดประกายในการศึกษาวิชานี้อย่างแท้จริง แม้กระทั่งในปัจจุบันสมมติฐานหลักของแนวความคิดนี้ก็ยังคงได้รับการยอมรับจากนักอาชญาวิทยาหลายท่าน

แนวความคิดของสำนักปฏิฐานนิยมแตกต่างจากแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของปัจจัยที่กระตุ้นหรือทำให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรม จึงเป็นเหตุให้นักอาชญาวิทยาที่ยอมรับแนวความคิดของสำนักงานอาชญาวิทยาทั้งสอง มีผลงานหรือสร้างทฤษฎีที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันไป หรืออาจกล่าวได้ว่ามีแนวการศึกษาอาชญากรรมต่างมุมมองกัน

แนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมเป็นแนวคิดที่จุดชนวนให้นักอาชญาวิทยาเริ่มมีความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมอาชญากรรมแตกต่างจากแนวคิดอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิมโดยเชื่อว่าอาชญากรรมนั้นเกิดจากปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ (Criminal Behavior as Caused) อาชญากรรมไม่ได้เกิดจากการเลือกกระทำหรือเจตน์จำนงอิสระ (Free will) ของมนุษย์ ซึ่งแนวความคิดนี้มี Lombroso เป็นผู้เริ่มก่อตั้งความเชื่อนี้ อย่างไรก็ตามก็ได้มีผู้ทำการศึกษาถึงสาเหตุของอาชญากรรมจากความคิดปกติทางกายภาพมาก่อน Lombroso แล้วแต่ไม่ได้รับการยอมรับในวงการอาชญาวิทยา เนื่องจากข้อบกพร่องทางระเบียบวิธีวิจัย หลังจาก Lombroso ได้ก่อกำเนิดแนวความคิดด้านนี้ มีนักวิชาการหลายท่านนำไปทำการศึกษาต่อไป จนทฤษฎีอาชญาวิทยาแนวนี้ได้ถือกำเนิดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เริ่มแรกจะมีสมมติฐานที่เชื่อว่าปัจจัยทางชีวภาพเป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมอาชญากรรม หากต่อมาได้เริ่มมีการนำปัจจัยด้านอื่นมาวิเคราะห์ด้วย โดยเฉพาะปัจจัยด้านจิตเวช และสภาพแวดล้อมทางสังคม

นอกจากนี้ Clinard and Quinney (1973) ซึ่งเป็นนักอาชญาวิทยาชาวอเมริกา ผู้ตั้งทฤษฎีการจำแนกประเภทของ อาชญากรรมตามแนวทางด้านสังคมวิทยา และได้จำแนกไว้ 9 ประเภท โดยได้จำแนกการฆ่าผู้อื่นไว้ในอาชญากรรมประเภทรุนแรงและพวกเขาได้ศึกษาถึงสาเหตุของมันมาจากด้านอารมณ์ ผู้ประกอบอาชญากรรมส่วนมากจะไม่มีประวัติการทำความผิดมาก่อน แต่กระทำลงไปเนื่องจากความกดดันทางอารมณ์ หรือถูกยั่วยุอย่างแรง และเมื่อได้กระทำไปแล้วจึงรู้สึกตัวและในบางครั้งผู้กระทำอาจมีค่านิยมไปในทางรุนแรง

Lauder (อ้างถึงใน โสภะ ซึลมันน์ ,2537) ได้ศึกษาพบว่า จากจำนวนของอาชญากรที่กระทำผิดเป็นอาชญากรจำนวนเพียงร้อยละ 6 ของบรรดาอาชญากรที่ประกอบอาชญากรรมรุนแรงทั้งสิ้น และพบว่าผู้ประกอบอาชญากรรมนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนหนุ่มในระยะเวลาวัยรุ่นตอนปลายหรือวัยผู้ใหญ่ในระยะต้น และยังมีสถานภาพโสดอยู่ มีประวัติการศึกษาและการทำงานด้านลบ ติดยาเสพติด ติดสุรา เป็นคนไม่มีศาสนา มีความก้าวร้าว เป็นเด็กมีปัญหาทางสุขภาพจิตมาก และเริ่มต้นการกระทำผิดตั้งแต่อยู่ในวัยรุ่น

ระยะแรก มีประวัติถูกบังคับหรือกักบริเวณมาก่อน มีประวัติ ความเกรงกลัวและเมื่อเป็นผู้ใหญ่อัตราความรุนแรงจึงเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับได้รับการเรียนรู้ประสบการณ์ด้านลบจึงทำให้ประกอบอาชญากรรมประเภทรุนแรงได้อย่างรุนแรงมาก

ส่วนสาเหตุและปัจจัยที่นำไปสู่การฆ่านั้น มีมูลเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน โดยตรงกับสาเหตุการตาย 3 ประการ คือ

1. อิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นสภาพแวดล้อมของผู้กระทำผิดและเหยื่อผู้ถูกกระทำ เป็นปัจจัยที่ต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นข้อมูลที่ทำให้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมนั้น รวมถึงลักษณะประชากรของกรณีฆ่าและสาเหตุการฆ่าในระดับต่างๆ เช่น ลักษณะของการฆ่า อาวุธและวิธีการที่ใช้ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำผิดและสภาพสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีและปัจจัยเสริมที่นำไปสู่การฆ่า เป็นต้น

2. การฆ่าที่เหยื่อเป็นต้นเหตุ เป็นรายละเอียดย่อยมาจากข้อแรก ซึ่งมีความสำคัญอยู่ไม่น้อย เนื่องจาก ตัวผู้กระทำผิดและเหยื่อผู้ถูกกระทำนั้นเป็นองค์ประกอบหลักของกรณีฆ่า ในการพิจารณาและวิเคราะห์ปัญหาจึงไม่สามารถข้ามประเด็นนี้ไปได้ ซึ่งในประเด็นนี้จะเน้นเฉพาะกรณีที่เหยื่อเป็นผู้จุดชนวนความตายมาสู่ตนเอง เช่น การยั่วยุให้ผู้กระทำผิดโกรธและฆ่าโดยบันดาลโทสะหรือการเริ่มต้นใช้กำลังและความรุนแรงต่างๆ ซึ่งในกรณีนี้ผู้กระทำผิดมักจะได้รับความเห็นใจจากศาล เนื่องจาก เป็นการกระทำผิดโดยบันดาลโทสะและป้องกันตนเอง

จากสถิติของคดีการฆ่าที่เกิดขึ้นทั่วไป มักจะเกิดจากความโกรธ อารมณ์ชั่ววูบที่เกิดจากอารมณ์ตึงเครียดของผู้กระทำผิดหรือความกดดันบีบคั้นจากสถานการณ์ กรณีของการฆ่าโดยไตร่ตรองหรือวางแผนอย่างรอบคอบนั้น มีอยู่เป็นสัดส่วนที่น้อยมากหากจะเปรียบเทียบกับกรณีที่เกิดขึ้นทั้งหมด นอกจากนี้ กรณีการฆ่าที่ผู้ตายมีส่วนในสาเหตุการฆ่า โดยการพิจารณาการกระทำที่ลึกลงไปถึงแรงกดดันของสถานการณ์ที่บีบบังคับให้ผู้กระทำผิดตัดสินใจฆ่าานั้น พบว่าเป็นการกระทำลงไปเพื่อตอบโต้หรือเพื่อให้ตนเองรอดพ้นจากสถานการณ์ดังกล่าว

3. มูลเหตุจูงใจในด้านจิตวิทยาเป็นการศึกษาในแนวลึก โดยเน้นถึงความกดดันที่หาทางออกมาในรูปแบบของการฆ่า โดยวิเคราะห์ถึงปัจจัยด้านจิตใจของผู้ฆ่าเพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของการฆ่า (มนทิพ ดาราศรีศักดิ์, 2537:58-59)

นอกจากนี้ จากรายงานการวิจัยของคณะอนุกรรมการวิจัยสาเหตุแห่งความผิดฐานฆ่าคนตาย (สภาวิจัยแห่งชาติ,2509) ได้สรุปจากวิจัยคดีประทุษร้ายซึ่งชีวิตร่างกายได้ดังนี้

1. การกระทำผิดทางอาญา ในคดีประทุษร้ายทางชีวิตร่างกายนั้น ผู้กระทำผิดมักกระทำด้วยความโกรธ อาฆาต พยาบาท และการกระทำเพื่อความอยู่รอดแห่งชีวิต หรือจิตใจผิดปกติ โดยมีอาการทางโรคจิตเป็นแรงผลักดันให้กระทำผิด
2. สำหรับผู้กระทำผิดนั้น มักจะกระทำไปด้วยอารมณ์การตัดสินใจที่ผิดพลาด เนื่องจากการศึกษาดำรงต่ำ ส่วนผู้กระทำด้วยเจตนา นั้น มูลเหตุที่ก่อให้เกิดเจตนา ก็มาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาด เพราะความโง่ไร้การศึกษา โดยคิดว่าสิ่งที่ตนทำไปนั้นดีเหมาะสมแล้ว
3. ความยากจนมิได้เป็นมูลเหตุแห่งอาชญากรรม ที่ก่อให้เกิดความผิดฐานประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายโดยตรง หากแต่ความยากจนทำให้ฐานะของมนุษย์ต่ำต้อยลงไป การมีฐานะต่ำต้อยหรือต้องใช้ชีวิตในแหล่งสลัม หรือดำรงชีพด้วยวิธีปลิ้นปล้อน ตลบตะแลงเป็นผลชวนให้เกิดคดีอาญาฐานประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายได้ง่าย
4. การประกอบอาชญากรรมของชายกับหญิง เกี่ยวกับความผิดฐานประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายนั้น ต่างกันในสาระสำคัญ คือ ชายประกอบอาชญากรรมประเภทนี้เพื่อการเอาชนะ เพื่อรักษาศักดิ์ศรี ดำรงไว้เพื่ออาชีพและครอบครัว ส่วนเพศหญิงกระทำไปด้วยอารมณ์ขุ่นมัว สถานะอันยุ่งยากของครอบครัวและความเหงา
5. อายุของผู้กระทำผิดอยู่ในวัยหนุ่มและวัยกลางคนมากที่สุด

กองวิจัยและการวางแผน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้สรุปสาเหตุสำคัญในการฆ่ากันตายในจังหวัดนครศรีธรรมราชไว้ 7 ประการ คือ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ,กองวิจัยและวางแผน,2532)

1. สาเหตุจากการแย่งชิงผลประโยชน์ในการทำมาหากิน
2. สาเหตุจากการแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มซึ่งมีอิทธิพล
3. สาเหตุจากความขัดสน ยากจน ขาดระบบชลประทานในบางท้องถิ่น
4. สาเหตุจากการมั่วสุมในแหล่งอบายมุข เช่น การพนัน เสพสุราและยาเสพติด
5. สาเหตุจากการแบ่งกลุ่มเล่นการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (ส.ส.)
6. สาเหตุจากกลไกของรัฐเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ไม่สามารถให้ความยุติธรรมได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง
7. สาเหตุจากเยาวชนได้รับการปลูกฝัง และเคยชินกับค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

จิระ เลาบุตร (2544) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดทางเพศของผู้ต้องขังชายในเรือนจำบางขวาง : ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดการข่มขืนกระทำชำเรา โดยเฉพาะคดีข่มขืนแล้วฆ่า ซึ่งผลการ ศึกษาสามารถสรุปได้ว่า อาชญากรส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง นับถือศาสนาพุทธ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ชอบดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ส่วนใหญ่มีการติดตามข่าวสารเพศสัมพันธ์จากสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นประจำ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุทำให้เกิดอาชญากรรมทางเพศทั้งสิ้น

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีต่อความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของผู้หญิงไทย พบว่า ผู้กระทำผิดทางเพศส่วนใหญ่เป็นหนุ่มโสด สถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำ การศึกษาต่ำ รวมถึงได้รับวัฒนธรรมรองและค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่มาปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังได้กล่าวรวมถึง ความผิดปกติของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ไม่สามารถควบคุมความต้องการทางเพศได้และบ้างก็มีประวัติการใช้ยาเสพติด นอกจากนี้ ยังมีข้อมูล que แสดงว่าเด็กหญิงแรกรุ่น 11-15 ปี เป็นกลุ่มที่ถูกข่มขืนมากที่สุด สถานที่เกิดเหตุมักเป็นที่บ้านเพื่อนหรือคนรู้จัก โดยคนรัก เพื่อนหรือคนรู้จัก ในช่วงเวลา 22.01-02.00 น. ซึ่งอาชญากรส่วนใหญ่สนใจผู้หญิงที่รูปร่างหน้าตาดี แต่งกายล่อแหลมและไม่ระมัดระวังตัว

พวงเพ็ญ ใจกว้าง (2541) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางสังคมกับการข่มขืนกระทำชำเราของผู้ต้องขังชาย : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลาง อุตรธานี โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำ มีอาชีพที่ไม่มั่นคง มีรายได้ต่ำ ส่วนใหญ่สมรสแล้ว เป็นบุคคลที่ติดสุรา ติดยาเสพติด มีบุคลิก ภาพแบบอันธพาล มีความเก็บกดทางเพศ มีลักษณะภูมิหลังทางครอบครัวมาจากครอบครัวที่แตกแยก ครอบครัวมีฐานะยากจน มีแหล่งอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม มีการแพร่กระจายของยาเสพติด ส่วนปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องในการข่มขืนกระทำชำเราเด็ก ได้แก่ ลักษณะภูมิหลังทางครอบครัวที่มาจากครอบครัวที่มีปัญหาสัมพันธภาพ ลักษณะการเข้าร่วมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมรวมถึงสิ่งยั่วยุทำให้เกิดอารมณ์ทางเพศ

เอกภพ อินทวิวัฒน์ (2541) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงในการก่ออาชญากรรมทางเพศ โดยมีตัวแปรอิสระ คือสถานการณ์แวดล้อม ที่มีผลต่อการกระทำผิดกับความรุนแรงในการก่ออาชญากรรมทางเพศและจากผลการศึกษาพบว่าอาชญากรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26-35 ปี มีภูมิลำเนาที่ภาคกลาง ระดับการศึกษาอยู่ระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สถานภาพโสด ประกอบอาชีพรับจ้าง นับถือศาสนาพุทธและมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 1,000-5,000 บาท ซึ่งความบกพร่องของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทั้งสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา รวมถึงอิทธิพลของสื่อภาพยนตร์ โทรทัศน์ สื่อธุรกิจโฆษณาต่าง ๆ และยาเสพติด ล้วนมีอิทธิพลต่อการก่ออาชญากรรมทางเพศทั้งสิ้น

พิศาล มุขแจ่ม (2540) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดเกี่ยวกับเพศ พบว่า การแต่งกายและการแสดงกิริยาช่วยยวนความรู้สึกทางเพศของหญิงผู้เสียหายมีผลต่อการฆ่าหญิงผู้เสียหาย เนื่องจากหญิงไม่ได้มีเจตนาที่จะยั่วยวนหรือทำให้เกิดความรู้สึกต่อเพศตรงข้ามแต่การนุ่งสั้น การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่บางเบา เห็นสัดส่วนตามสมัยนิยมนั้นเป็นตัวช่วยยั่วยุให้ผู้ต้องขังเข้าใจและคิดไปโน้มน้าวที่จะมีเพศสัมพันธ์ด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การข่มขืนและฆ่าหญิงผู้เสียหายในที่สุด

เบญจวรรณ สามสาลี (2539) ทำการศึกษาเรื่อง บุคลิกภาพและภูมิหลังครอบครัวของผู้ต้องหาคดีข่มขืน ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ขาดระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมครอบครัวเดียวกัน อาชญากรเคยได้รับการลงโทษอย่างรุนแรงและบิดาหรือมารดาติดสุราหรือการพนัน

ธนพงศ์ ธนเดชากุล (2536) ได้ทำการศึกษาถึงมูลเหตุในการกระทำผิดของผู้ต้องหาฆ่าผู้อื่น โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักโทษเด็ดขาดในเรือนจำกลางบางขวาง จำนวน 500 คน พบว่า

1. ลักษณะโดยทั่วไปของผู้กระทำผิดส่วนใหญ่มีอายุขณะกระทำผิดอยู่ระหว่าง 21-30 ปี กว่าครึ่งจะอยู่ในช่วงเริ่มต้นมีครอบครัว มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ 3,000 บาท พักอาศัยอยู่นอกเมือง
2. มูลเหตุในการกระทำผิดเกิดจากอารมณ์ที่มีต่อผู้ตายในขณะนั้น โดยเกิดจากความคับแค้นใจ และรองลงมาก็คือถูกข่มเหงรังแก และเพื่อต้องการเงินค่าจ้างตามลำดับ
3. ลักษณะการกระทำผิดส่วนใหญ่เกิดในพื้นที่ภาคกลางนอกเมือง ช่วงเวลากลางคืน สถานที่ไม่เปลี่ยว ผู้กระทำผิดจะกระทำเพียงคนเดียว เป็นการกระทำครั้งแรก ขณะกระทำผิดไม่ได้มีมีนเมา และไม่ได้ตระเตรียมการมาก่อน อาวุธที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นปืนโดยเหยื่อส่วนมากเป็นผู้ชาย
4. การฆ่ามีมูลเหตุจากตัวผู้ตายเป็นส่วนสำคัญ เช่น มีการข่มเหงรังแกก่อให้เกิดความคับแค้นใจ ลักษณะผู้กระทำผิดมีเพียงคนเดียว ไม่ได้มีการตระเตรียมการมาก่อน และมักเป็นการกระทำผิดหนแรก หากเป็นลักษณะการฆ่าเพื่อหวังเงินรางวัล ผู้กระทำผิดมีการตระเตรียมการไว้และเคยกระทำผิดมาก่อน

นิพนธ์ คันธเสวี และคณะ (2533) ได้ศึกษากรณีฆ่าคนตายในจังหวัดนครศรีธรรมราช และ

สุราษฎร์ธานี ด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มข้อมูลที่เป็นผู้ต้องขังที่ได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ในคดีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา จำนวน 200 คน และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในคดีประกอบ เช่น ญาติผู้ต้องขัง ญาติผู้เสียหาย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำท้องถิ่น พบว่า

1. มูลเหตุของการก่อคดีฆ่าคนตายที่สำคัญ มี 3 ประการ คือ การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐจนต้องจัดการกันเอง, การขัดแย้งเรื่องที่ดินและการขัดแย้งเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ และการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่สามารถฟังพยานได้ หรือดำเนินการล่าช้าไม่เห็นผลความคืบหน้าชาวบ้านจึงจัดการฆ่าล้างแค้นกันเอง

2. ฆาตกรเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่มีทัศนคติชอบใช้ความรุนแรง เพราะเห็นว่าระบบความยุติธรรมของรัฐไม่สามารถให้ความเป็นธรรม หรือนำศักดิ์ศรีเกียรติยศกลับคืนมาได้ จึงต้องแก้แค้นตอบแทนกันเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้มีมากในจังหวัดนครศรีธรรมราช

3. เหตุการณ์ที่เกิดการฆ่ากันตาย เป็นปฏิกริยาโต้ตอบทางสังคม (Social Interaction) ระหว่างผู้ที่รู้จักกัน เนื่องจากความโกรธแค้นชิงชัง และต้องการรักษาศักดิ์ศรี โดยเกิดขึ้นอย่างฉับพลันไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า

4. จากจำนวนคดีฆ่ากันตายที่เกิดขึ้นปรากฏว่า ร้อยละ 77 ได้ใช้อาวุธปืนในการก่อคดี และผู้กระทำผิดมีประสบการณ์ในการใช้อาวุธปืนมาก่อน

อํารง ทศนาญชลิและคณะ (2532) ทำการศึกษาเรื่องสาเหตุและสุขภาพจิตของผู้กระทำผิดคดีฆ่าข่มขืน พบว่า ผู้ต้องขังที่กระทำผิดคดีฆ่าข่มขืนมีสภาวะสุขภาพจิตที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติ ร้อยละ 57.5 กระทำผิดเป็นกลุ่ม ร้อยละ 42.5 กระทำผิดคนเดียวมูลเหตุจูงใจ ร้อยละ 40 เพื่อปกปิดความผิดเนื่องจากฝ่ายหญิงรู้จัก ร้อยละ 37.5 ทำร้ายร่างกายก่อนแล้วข่มขืน-ฆ่า ร้อยละ 35 เมาสุราควบคุมอารมณ์ไม่ได้

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

บอนน์ (Bonn, R ,1984) กล่าวถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเหยื่ออาชญากรรมหลายๆกรณีว่าเหยื่อที่ถูกข่มขืนกระทำชำเรามักเป็นหญิงอายุ 16-19 ปี เนื่องมาจากสาเหตุความประมาทรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเวลาเปิดช่องให้กระทำผิดได้

เบอร์เกส และ โฮล์มสตรอม (Burgess and Holmstrom, 1979) ได้แบ่งปฏิกริยาที่ผู้หญิงถูกข่มขืนออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- rape trauma syndrome คือ การข่มขืนที่ใช้กำลังและเป็นการกระทำของคนแปลกหน้า
  - accessory to sex เป็นการข่มขืนที่สามีกระทำต่อภรรยา
  - sex-stress situation เป็นการข่มขืนที่กระทำโดยเครือญาติ
- นอกจากนี้ ยังได้แบ่งปฏิกริยาหลังการข่มขืนทั้ง 2 กรณี ด้วย ได้แก่

- 1) ระยะวิกฤติภายหลังที่เกิดเหตุการณ์ทันที (intermediate phase: disorganization)
- 2) การปรับตัวระยะยาวหลังเกิดเหตุการณ์ (longterm process: reorganization)

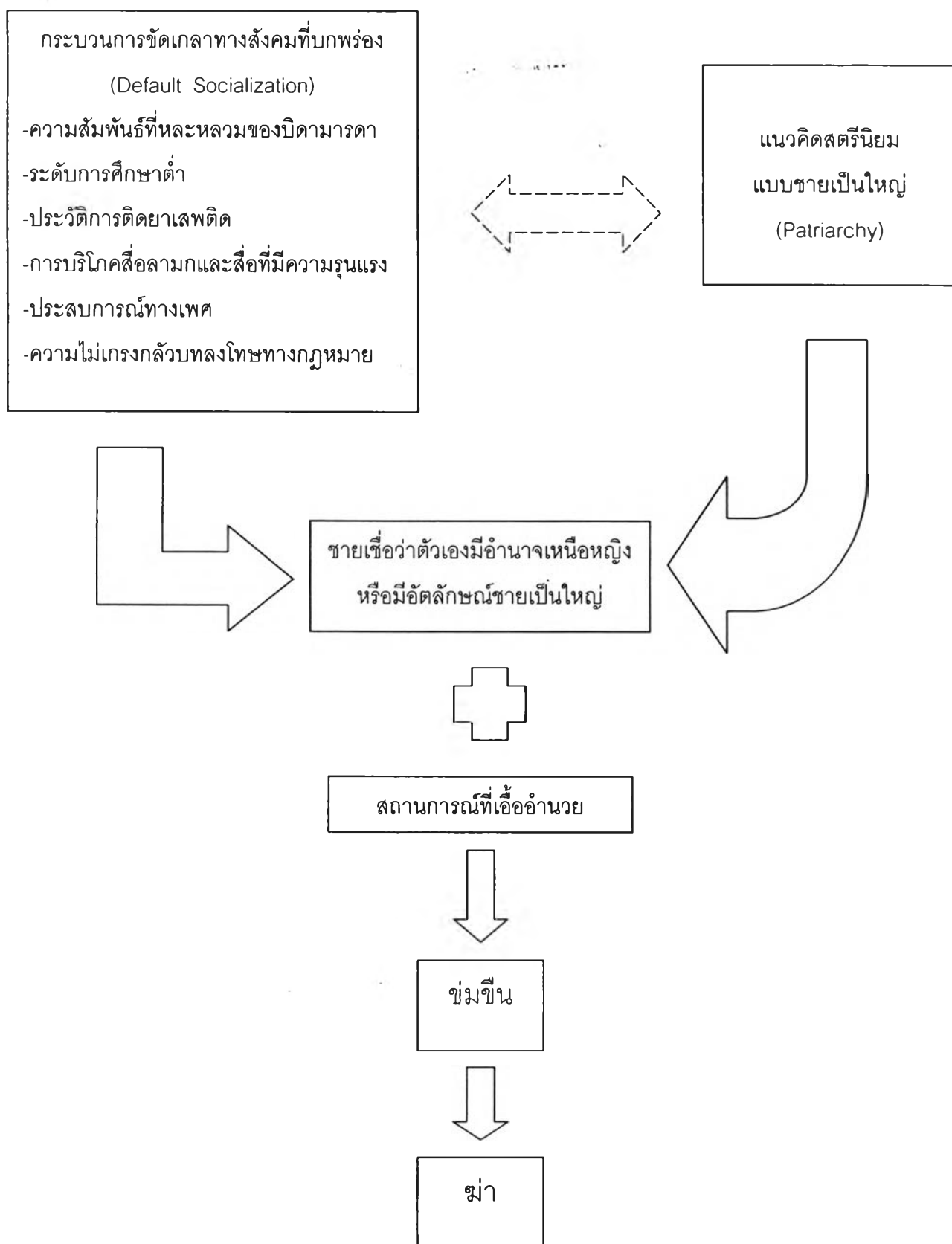
เจฟฟรี (Jeffery, C., R. 1971) ศึกษาถึงกรณีของลักษณะโครงสร้างชุมชนที่เป็นสังคมไร้ระเบียบ เพื่อเปรียบเทียบอาชญากรรมระหว่างตำบลต่างๆ ในมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าชุมชนที่มีสภาพสังคมไร้ระเบียบมากจะไม่สามารถควบคุมการจับกุมของวัยรุ่นและมีสถิติการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของผู้อยู่อาศัยสูงกว่าชุมชนที่มีสภาพไร้ระเบียบน้อย

ทาฟท์และอิงแลนด์ (Taft and England, 1964) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเขตของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของอาชญากร โดยแบ่งออกเป็น 7 เขต คือ

1. เขตที่มีความยากจนทั่วไป โดยในเขตนี้มักมีการกระทำผิดจำพวกลักทรัพย์ทั่วไป
2. เขตสลัมหรือเขตชุมชนแออัดที่มีความยากจน ซึ่งเป็นที่อยู่ของคนอนาถา ชาวที่พึ่ง มีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน เป็นเขตที่ขาดการควบคุมความประพฤติ มีค่านิยมต่างกัน เป็นเขตที่อุดมไปด้วยอบายมุข เช่น สุรา ยาเสพติด การพนัน
3. เขตที่ขาดจากสังคมที่ยึดถือประเพณีที่ดั้งเดิมหรือแหล่งชุมชนที่อยู่โดดเดี่ยว มักมีสภาพทางกายภาพขวางกั้น เช่น แม่น้ำลำคลอง แหล่งอุตสาหกรรม ซึ่งมักเป็นชนวนของความขัดแย้งและปฏิบัติต่างๆ
4. เขตชุมชนที่บีบรัดบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นเป็นเขตที่อาศัยอยู่ร่วมกันแต่ไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชาวระเบียบและประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม
5. เขตชุมชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เพียงกลุ่มเดียวโดยในเขตนี้มักมีการขัดแย้งกันทางวัฒนธรรม
6. เขตแห่งความชั่วร้าย เลวทราม โดยเขตนี้มักได้รับความคุ้มครองจากตำรวจเพื่อการประกอบอาชญากรรมหรือสิ่งผิดกฎหมาย เช่น แหล่งการพนัน แหล่งโสเภณี มีการทุจริตคอร์รัปชันในทางการเมืองเป็นแหล่งดึงดูดและช่องสุ่มอาชญากรที่เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์
7. เขตชนบทเสื่อมโทรม ซึ่งเป็นที่อยู่ของคนจนตรอกและชาวผู้นำชุมชน

กรอบแนวคิด

สมมติฐาน

1. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืนมีรูปแบบที่ไม่ชัดเจน
2. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืนเกิดจากการกระทำผิดแล้วถูกจับกุมส่งผลให้เกิดการสำนึกผิด
3. ความสัมพันธ์ที่หละหลวมของบิดามารดา, ระดับการศึกษาต่ำ, ประวัติการติดยาเสพติด, การบริโภคสื่อลามกและสื่อที่มีความรุนแรง, ประสบการณ์ทางเพศและความไม่เกรงกลัวบทลงโทษทางกฎหมายส่งผลต่อการกระทำผิดของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน

อธิบายสมมติฐานการวิจัย

1. แนวความคิดชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) หมายถึง แนวคิดที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง และสามารถควบคุมผู้หญิงให้อยู่ภายใต้ความต้องการของผู้ชาย ซึ่งการยอมรับของความสัมพันธ์ทางเพศที่เหลื่อมล้ำนี้เกิดขึ้นผ่าน “กระบวนการขัดเกลาทางสังคม” ซึ่งเกี่ยวโยงไปในส่วนที่เกี่ยวกับ บุคลิกลักษณะ บทบาทและสถานภาพ นอกจากนี้ ผู้ชายยังเป็นผู้กำหนดความเป็นผู้ชายและความเป็นผู้หญิงตามค่านิยมของตนเอง ทำให้มีผลต่อบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่าย รวมถึงผลต่อสถานภาพทางสังคมที่ตามมา เช่น เมื่อก้าวถึงผู้หญิงจะต้องหมายถึง ความอ่อนแอ เป็นต้น (Kate Millett, 1971) ขณะเดียวกัน ในสังคมนั้น ผู้หญิงมักตกอยู่ในฐานะของผู้ถูกมอง มีสภาพไร้อำนาจและในสังคมที่มีกติกาแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ได้ให้ความหมายของความเป็นหญิงไว้เพียงแค่ ความสวยงาม ความอ่อนแอและความมีเสน่ห์ช่วยวนทางเพศเท่านั้น โดยที่ผู้หญิงไม่สามารถกำหนดบทบาทของตนเองได้เลย (สมสุขและวีรวุฒินันท์, 2539) ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนานและมีความเป็นสากล จนทำให้มองเรื่องความเหลื่อมล้ำทางเพศเป็นเรื่องธรรมชาติ

จากทั้งหมดนี้ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืนที่มีความคิดว่าตนเองมีอำนาจเหนือผู้หญิงและสามารถมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงโดยที่ผู้หญิงไม่ยินยอมก็ได้แต่หลังจากได้กระทำความผิดไปแล้วจึงได้ฆ่าผู้หญิงเพื่อปกปิดความผิดของตนเอง

2. ความสัมพันธ์ที่หละหลวมของบิดามารดาส่งผลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน หมายความว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืนอยู่ในลักษณะที่ไม่กลมเกลียวกันมีความแตกแยกของสมาชิก ภายในครอบครัว โดยครอบครัวจัดเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุดเป็นสถาบันรากฐาน ที่มีความสำคัญ หากสถาบันครอบครัวมีความมั่นคงก็จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม

ถ้าบิดามารดามีชีวิตการสมรสที่ราบรื่น มีความเข้าใจกัน ไม่ขัดแย้งทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรง บุตรก็จะได้รับความรัก ความอบอุ่นและความเอาใจใส่อย่างเต็มที่ เป็นเด็กที่มีคุณธรรมและสุขภาพจิตดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าบิดามารดามีความขัดแย้งและทะเลาะวิวาทกันเสมอ แยกกันอยู่หรือหย่าร้างกัน จะทำให้เกิดผลกระทบต่อบุตร ส่งผลให้บุตรขาดความรัก ความอบอุ่น เมื่อไม่ได้รับความรัก ความอบอุ่นอย่างเต็มที่ บุตรอาจออกจากบ้านไปคบเพื่อนที่ไม่ดีและถูกชักจูงไปในทางที่ผิดโดยอาจตกเป็นทาสของอบายมุขประกอบอาชญากรรมได้

จากการศึกษาของ สุนทรี ศิลพิพัฒน์ และคณะ (2524) เรื่องการกระทำผิดของผู้ต้องขัง ได้พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่แตกแยก ขาดความรัก ความอบอุ่น นอกจากนี้ยังพบว่า บิดามารดา มักใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เมื่อเกิดความขัดแย้งกัน ทั้งนี้ สถาบันครอบครัวมีหน้าที่ขัดเกลาเยาวชนทั้งทางตรง โดยการบอกกล่าวและสั่งสอนว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำและการอบรมทางอ้อม ซึ่งเป็นการอบรมโดยครอบครัวปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี หากสถาบันครอบครัวบกพร่องในหน้าที่หรืออาจทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ผู้ต้องขังก่อคดีฆ่าข่มขืนขึ้นได้

3.ระดับการศึกษาต่ำส่งผลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน หมายความว่า ผู้ต้องขังที่ก่อคดีฆ่าข่มขืนนั้นส่วนใหญ่ มีการศึกษต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือไม่ได้รับการศึกษาเลย โดยจากการศึกษาของชนิษฐา สันติกุล (2526 อ้างถึงในวิภาภรณ์ คงเจริญ,2530 :97) เรื่องบุคลิกภาพของผู้ข่มขืน พบว่า ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำ คือ มีระดับการศึกษาระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นอกจากนี้ จุฬารัตน์ เชื้ออำนวย ยังได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของผู้หญิงไทย โดยสรุปว่า ผู้กระทำผิดทางเพศส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 7 คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 52.0 ทั้งนี้ สถาบันการศึกษามีหน้าที่ให้การศึกษา ให้ความรู้ด้านวิชาการ รวมถึงการขัดเกลา โดยสร้างความรู้สึกรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม จริยธรรมและคุณธรรม หากผู้ต้องขังไม่ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม และพอเพียงอาจเป็นสาเหตุในการก่อคดีฆ่าข่มขืนได้

4. การติดสิ่งเสพติดส่งผลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน หมายความว่า ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดมากกว่าผู้ต้องขังที่ไม่ติดสิ่งเสพติด โดยจากการศึกษาของชนิษฐา สันติกุล (2526 อ้างถึงในวิภาภรณ์ คงเจริญ,2530 : 97) เรื่องบุคลิกภาพของผู้ข่มขืน พบว่า ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ใช้สุรา หรือ สิ่งเสพติดก่อนทำการข่มขืน ซึ่งสอดคล้อง กับผลการวิจัยของอนันต์ชัย เชื้อนธรรม และคณะ (2529) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การกระทำผิดของผู้ต้องขังในประเทศไทยและแนวทางควบคุม พบว่าสิ่งเสพติด และการติดยาเสพติด เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การกระทำผิดของผู้ต้องขัง โดย

ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด จะทำให้ขาดสำนึกความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ขาดสติยั้งคิด และเข้าร่วมกลุ่ม กับพวกที่ติดยาเสพติดด้วยกัน โดยเมื่อเข้าร่วมในกลุ่มแล้ว ก็จะซึมซับเอาลักษณะนิสัย ค่านิยมต่าง ๆ ที่ไม่ถูกต้อง รวมทั้งวิธีการกระทำผิดกฎหมายไปก่ออาชญากรรมทางเพศ

5. การบริโภคสื่อลามกและสื่อที่มีความรุนแรงประสพการณ์ทางเพศส่งผลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน หมายความว่า การบริโภคสื่อลามก และสื่อที่มีความรุนแรง เป็นสาเหตุหนึ่งในการก่อคดีฆ่าข่มขืน กล่าวคือ ในปัจจุบัน สื่อมวลชน มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ รสนิยม ค่านิยม ตลอดจนรูปแบบพฤติกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม สื่อมวลชน เป็นหน่วยของการกล่อมเกลாதงสังคม แต่ในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนบางส่วนกลับนำเสนอข่าวสาร รวมถึงสาระบันเทิงที่มีลักษณะสร้างสรรค์น้อย โดย รศ.ดร.วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ กรรมการบริหารหลักสูตรนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาต่างๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน ทั้งความรุนแรง สื่อลามก การมีเสรีภาพทางเพศอย่างไร้ขอบเขตนั้น ล้วนมีสาเหตุเชื่อมโยงกับสื่อ สมาชิกในสังคมสามารถบริโภคสื่อเหล่านี้ได้อย่างสะดวกผ่านทางวัฒนธรรมตะวันตก โดยสังคมไทยมีบทบาทมากขึ้น

6. ประสพการณ์ทางเพศส่งผลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน หมายความว่า การที่ผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืนมีประสพการณ์ทางเพศหรือเคยมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงจะเป็นอิทธิพลส่วนหนึ่งในการก่อคดีฆ่าข่มขืน โดยผู้ต้องขังอาจติดตามข่าวสารเพศสัมพันธ์และเกิดความอยากรู้หรืออยากลองขึ้นและเมื่อได้ลองแล้วก็อาจเกิดความรู้สึกติดใจแต่ในบางครั้งไม่สามารถที่จะระบายความใคร่ของตนเองได้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้ต้องขังตัดสินใจข่มขืนและฆ่าเหยื่อ

7. ความไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษทางกฎหมายส่งผลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน หมายความว่า ความไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษทางกฎหมายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ต้องขังตัดสินใจฆ่าเหยื่อหลังจากการข่มขืน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ต้องขังไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย กล่าวคือ ในการกระทำผิดของผู้ต้องขังแต่ละกรณีนั้น ศาลจะต้องมีความยุติธรรมในการพิจารณาคดีตัดสินคดี โดยจะต้องวางตัวเป็นกลาง ศาลไม่สามารถรับฟังความจากใจพิงฝ่ายเดียว แล้วตัดสินลงโทษได้ แต่ต้องให้อีกโอกาสจำเลยในการที่จะชี้แจงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย แต่หากศาลไม่สามารถค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามคำฟ้องได้ ต้องถือว่าผู้ต้องขังผู้นั้นไม่มีความผิด ซึ่งในกรณีนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจฆ่าเหยื่อหลังการข่มขืนของผู้ต้องขัง

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์ทั่วไป

ผู้ต้องขัง หมายถึง ผู้ถูกขังไว้ที่เรือนจำกลางคลองเปรม เรือนจำกลางบางขวางและเรือนจำกลางเขabin ตามหมายจำคุกของศาลหลังจากได้พิพากษาถึงที่สุดแล้ว ซึ่งได้กระทำผิดฐานข่มขืนแล้วฆ่าผู้อื่น

ข่มขืน หมายถึง การใช้กำลังหรือใช้อำนาจบังคับเอา อาจเกิดจากเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังนี้ (ไพเนตร ธนาบริบูรณ์,2526)

1. โดยการขู่เข็ญด้วยประการใด
2. โดยใช้กำลังประทุษร้าย
3. โดยหญิงอยู่ในภาวะซึ่งไม่อาจขัดขืนได้
4. โดยทำให้หญิงเข้าใจว่าเป็นบุคคลอื่น

นอกจากนี้ ปริญญา จิตรการนทิกิจ (2534) ได้อธิบายรายละเอียดของความหมายต่างๆไว้ ดังนี้

1. ขู่เข็ญด้วยประการใด หมายความว่า การขู่เข็ญให้เกิดความกลัวว่าจะถูกกระทำให้เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน สิทธิหรือให้เกิดความกลัวอย่างอื่นก็ได้และไม่จำกัดว่าการขู่เข็ญจะให้เป็นอันตรายนั้นต้องเกิดแก่ผู้หญิงผู้ที่ถูกขู่เท่านั้น ดังนั้นจึงขู่เข็ญเพื่อให้เป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นก็ได้

2. ใช้กำลังประทุษร้าย หมายความว่า ทำการประทุษร้ายแก่กายหรือจิตใจของบุคคล ไม่ว่าจะทำด้วยใช้แรงกายภาพหรือด้วยวิธีอื่นใด และให้หมายความรวมถึงการกระทำใดๆ ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ ไม่ว่าจะโดยให้ยาทำให้มึนเมา สะกดจิต หรือใช้วิธีอื่นใดอันคล้ายคลึงกันตามความหมายที่นิยามไว้ในมาตรา 1 (6)

3. โดยหญิงอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หมายความว่า หญิงอยู่ในภาวะจำยอมโดยไม่สมัครใจ เป็นสภาพที่ไม่สามารถดิ้นรนต่อสู้ได้หรือขัดขืนได้ เช่น หญิงไม่รู้สีกตัว มึนเมา วิกลจริต ซึ่งภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้นั้นจะเกิดขึ้นเองหรือผู้ใดกระทำไม่สำคัญ

4. ทำให้หญิงเข้าใจผิดว่าเป็นบุคคลอื่น หมายความว่า ทำให้หญิงเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลที่หญิงเต็มใจร่วมประเวณีด้วย เป็นการสำคัญผิดในตัวบุคคล เช่น ทำให้หญิงเข้าใจผิดว่าเป็นสามีของตน จึงร่วมประเวณีด้วย เช่นนี้จะถือว่าหญิงยินยอมโดยสมัครใจไม่ได้เพราะเป็นการเข้าใจผิดในตัวบุคคลที่ตนได้กระทำขึ้น แต่ถ้าเป็นการสำคัญผิดในคุณสมบัติของตัวบุคคล เช่น หญิงยอมร่วมประเวณีกับชายโดยสำคัญผิดจากการที่ชายหลอกว่าได้ทำการสมรสโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว เช่นนี้ไม่เป็นความผิดตามมาตรา

บุญสาย เชิดเกียรติกุล (2523) ได้แบ่งประเภทของการข่มขืน (Typology of Raping) ไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. การข่มขืนตัวต่อตัว (Single Rape) อาจเป็นการข่มขืนที่ผู้หญิงไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยหรือมีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วยก็ได้และทำโดยคนที่คุ้นเคยกันมาก่อนหรือไม่เคยรู้จักกันมาก่อนก็ได้เช่นกัน
2. การโถมหญิง (Multiple Rape) คือ ผู้ชายตั้งแต่สองคนหรือมากกว่านั้น การโถมหญิงมักจะไม่รุนแรงและมักจะมีเหล้าร่วมด้วยและมักจะมีคนใดคนหนึ่งเป็นตัวการแบ่งได้เป็น 2 อย่าง คือ
  - 2.1 การข่มขืนคู่ (Pair Rape) โดยผู้ชาย 2 คน
  - 2.2 การข่มขืนหมู่ (Group Rape) โดยผู้ชายมากกว่า 2 คนขึ้นไป
3. การข่มขืนแล้วฆ่า (Felony Rape) มักจะเป็นแบบตัวต่อตัวเป็นส่วนใหญ่ โดยเหตุผลที่ฆ่าเพราะต้องการปิดปาก มีน้อยรายที่เป็นการกระทำรุนแรงเกินกว่าเหตุโดยไม่ได้ตั้งใจและมีอีกพวกหนึ่ง คือฆ่าแล้วข่มขืนซึ่งมักจะเกิดจากการที่ผู้หญิงต่อสู้

ฆ่า หมายถึง การก่อพฤติกรรมรุนแรงต่อผู้อื่น ทำให้บาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิต ซึ่งมีขอบเขตของการกระทำที่กว้างขวางตั้งแต่การข่มขืนโดยขาดความระมัดระวัง จนกระทั่งถึงปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ข่มขืนกระทำชำเราและฆ่าคนตาย โดยไม่เจตนาหรือเจตนา การเกิดพฤติกรรมเหล่านี้ยากที่จะคาดคะเนได้ (สุวิทนา อารีพรรค, 2524)

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

อัตลักษณ์ของผู้ต้องขังคดีฆ่าข่มขืน โดยในงานวิจัยนี้หมายถึง ผู้ที่ยอมรับว่าตนเองก่อคดีฆ่าข่มขืน อันมีลักษณะโดยภาพรวม ซึ่งประกอบไปด้วยบุคลิกภาพ อุปนิสัย การแสดงออกรวมถึงทัศนคติและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆของบุคคลนั้นๆ

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขัง ในการวิจัยครั้งนี้ ความหมายของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ต้องขังจะหมายถึง ความถึง กระบวนการที่บุคคลนั้นๆ สะสมประสบการณ์จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ขึ้น โดยได้รับการขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันที่มีหน้าที่ต่างกัน

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่บกพร่อง หมายถึง การที่สถาบันต่างๆ ในสังคมปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างไม่เหมาะสม

อาชญากรรมทางเพศ หมายถึง การกระทำความผิดทางกฎหมายอาญาลักษณะ 9 มาตรา 276 ถึง มาตรา 285 (ความผิดฐานข่มขืน กระทำชำเรา ข่มขืนกระทำชำเรา กระทำอนาจาร พรากผู้เยาว์และพรากเด็ก รวมทั้งการพยายามกระทำเช่นนั้นด้วย)

นอกจากนี้ ยังหมายความรวมถึงความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งพฤติกรรมที่กระทำมีลักษณะฝ่าฝืนต่อจารีตประเพณีและกฎหมาย โดยผู้ตกเป็นเหยื่อมิได้ยินยอมพร้อมใจหรือกระทำด้วยการใช้กำลังอำนาจบังคับขืนใจ เรียกว่า เป็นการข่มขืน

ความสัมพันธ์ที่หละหลวมของบิดามารดา หมายถึง การไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกันของบิดามารดา รวมถึงการหย่าร้างของบิดามารดาหรือการอยู่อาศัยอยู่กับบิดามารดาแต่ไม่ได้เอาใจใส่บุตรธิดา

ระดับการศึกษาต่ำ หมายถึง การที่ได้รับการศึกษาดำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือไม่ได้รับการศึกษา

ประวัติการติดยาเสพติด หมายถึง การที่เคยได้ลองยาเสพติดทุกประเภทและมีความต้องการยาเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง

การบริโภคสื่อลามกและสื่อที่มีความรุนแรง หมายถึง การที่ได้ดูหรืออ่านภาพหรือข่าวสารต่างๆ ที่เป็นภาพลามกและเป็นภาพที่แสดงออกถึงความรุนแรง

ประสบการณ์ทางเพศ หมายถึง การที่เคยได้พบเห็น การได้สัมผัส ตลอดจนการได้มีเพศสัมพันธ์โดยตรงกับเพศตรงข้าม

ความไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษทางกฎหมาย หมายถึง การที่ได้รับโทษจากการกระทำผิดไม่เหมาะสมหรือมีการผ่อนปรนมากเกินไป จึงไม่เกิดความเกรงกลัวต่อบทลงโทษนั้นๆ